په هیواد کې دفقر ستونزه او مخنیوی یې

Ketabton.com

۲۷ - ۹ - ۱۳۹۶ هـ ش

محصل غازي زاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنيوی يې

ليکوال: محصل غازي زاده

ايميل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده شمېره: 783598561+

دخپرونې نېټه: ۲۷/ قوس/ ۱۳۹۲لمريز

يادونه: هر څوک کولای شي چې نوموړی کتاب چاپ او خپور کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سریزه

الحمد لله رب العالمین, والصلاة والسلام علی سید المرسلین, وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین, وبعد،،،،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د ځینو بیچارو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له امله یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن نه شپاړس کاله مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) چې کله زه د هجرت په دیار پېښور کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، دغه پروژه چې د قطر خیریه ټولنې (جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمویل کیده. کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې و- په نمایندګۍ سره د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق) او د موسساتو د بېړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، چې هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیدا شو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بېړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپیریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخه اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره له ما سره مناسب او لازم معلومات پیدا شول.

په کال ۱۳۸۱ لمریز کې چې کله دغه لیکنه سرته ورسیده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځینې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بیوله او دفتر یې په پېښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې تیر کال (۱۳۹۵ لمریز) د عقرب لومړیو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کار ته نو سیمه (سرک دو) کې میشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندویه کمیټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځینو ورونو وړاندیز دا ؤ چې باید دغه لیکنه له بیا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د لیکنې په بیا کتنه مې پیل وکړ چې د مطالعې په بهیر کې یې په ځینو مطالبو کې د اضافاتو اړتیا ولیدل شوه، دغه مهال مو د موضوع اړوند نوي او تازه معلومات هم پکې اضافه کړل.

د کتاب په لومړنیو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بیچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وروستیو مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنیو مبحثونو کې یې د حل لارې یا د ستونزې د مخنیوي چارې تر څېړنې لاندې نیول شوي دي.

لکه څرنګه چې د نوموړې قضیې په لاملونو او عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل یاد شوي، نو د مخنیوي په باب کې یې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه شوې ده.

که له یوه پلوه د دې څېړنې په بهیر کې د هېواد او هېوادوالو د فقر او بیچاره ګۍ طبیعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولینو او چارواکو بې کفایتي، حکومت او ډلو ټپلو ته د ځینو منسوبو وګړو درغلي او خیانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پیمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

نو د هېواد بیا رغونې په پروسه کې باید لومړی انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړۍ ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنیاتو، او عایداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کار وړ، ریښتینو او امینو وګړو له نشتوالي یا کموالي سره مخ دی؛ ځکه خو له بیلابیلو ستونزو سره لاس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګریوان دی چې د هغې له جملې څخه اقتصادي ستونزه هم ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی ځومره انسانان او مخلوقات پیدا کړي د هغوی لپاره یې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وایي (باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي) په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازماېښت دی، خو د دې دا معنا نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ اسباب او وسایل لمنځه ورل کیږي. که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ګاټولي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته رابرسیره شي چې د موجوده نفوسو، بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به یې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ستونزې په څه شي کې دي؟ معلومه خبره ده چې ځینې تپل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایي په مخه کې خنډ دي - چې لازمه څېړنه یې د دې لیکنې په متن کې شوې - همداراز د وړتیالرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې، او امینو لاسونو نشتوالی یا لږوالی د دې سبب شوی دی چې دا ملت دې د فقر او تنګ لاسۍ په لومو کې ونخلي.

که موږ له یوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د مال او ثروت په ډېروالي کې یو له بله سره سیالي کوي او د دې حدیث مصداق ګرځېدلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**وَاللَّهِ لاَ الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** نو قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر څخه نه وېرېږم. لکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنیا به درباندې پراخه شي، لکه څرنګه چې پر پخوانیو خلکو باندې پراخه شوې وه او تاسې به پکې یو له بله سیالي وکړئ، لکه هغوی چې پکې یو له بله سیالي کړې وه، نو تاسې به تباه کړي لکه هغوی چې یې تباه کړي ؤ.)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بیچارګان د لوږې له لاسه مړه کیږي، یا د لوږې او بیچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغې، بیکارې، ګدایګرې، جهل او ناپوهې او داسې نورو کې ژوند تېروي.

په هیواد کې د داسې نانډوله حالاتو راتلل چې یو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کیږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړیږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې یو زیات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجایزه شتمنیو په وسیله دې لوړې کچې ته رسیدلي دي، د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خیانتونو له لارې یې ثروت او مال پیدا کړی دی.

نو ترڅو چې په هیواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ونه نیول شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن،د نظام پایښت، آرامۍ، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بیچاره ګۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې زموږ دغه لږ کوښښ په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمي لارښوونې کړي او ځوک چې یې د چاپ لګښت په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

همدارنګه ښاغلی حمیدالله صدیقي او سید جلال الدین چې د کتاب په ډیزاین کې یې راسره مرسته کړې له دواړو څخه د زړه له کومې مننه کوم، او رب العالمین ته لاس په دعاء یم چې دواړو ته د دنیا او آخرت کامیابي ورپه برخه کړي.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول/ ۱۴۳۸ هـ ق،۲۷ /۹/۱۳۹۲ لمریز، (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنیاوي فلسفې او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زیاتره یې له حقیقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقیقت او واقعیت ولاړ دی .د اسلام د سپیڅلي دین له نصوصو او ویناوو څخه دا جوته کیږي چې: فقر یو طبیعي مصیبت او انسان ته وریښه ستونزه ده، چې باید وتنبولای شي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به یې کوله ((اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]- ای الله زه درڅخه له کفر او نیستمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پدیده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره یو الهي نعمت او پیرزوینه بلل کېږي، په قرآن کریم کې الله تعالی پرخپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمایي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ)).[2] ته یې نیستمن موندلی وې، نو شتمن یې کړې.

الله تعالی په دنیا کی خپلو نیکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده . په قرانکریم کی یې داسې فرمایلي دي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝)).[3]" نوح علیه السلام خپل قوم ته وویل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي څخه بیشکه چې هغه ښښونکی دی، پرتاسې به پرلپسې اوربښت وکړي،او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو (اولادونو)،او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ویالې.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[4] د نیک وګړي لپاره پاک او بهترین مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نیستمنۍ لاملونه او عوامل یو تر بله سره یو څه توپیر لري، لکن ځیني یې سره شریک دي، چې هغه طبیعي پیښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سیلابونه او داسې نور.

ترکومه ځایه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبیعي لاملونو سره سره دوه عمده لاملونه هم شته،چې هغه عبارت دي له:خارجي تیري او دوېیم له داخلي ګډوډیو او درغلیو څخه، چې په لاندې کرښو کي به په تفصیل سره د هغې څرګندونه او څېړنه شوې ده:

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه

فقر او نسیتمني د انسان لپاره یو ازمایښت او ستونزه ده، او په ځینې حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نیونه ،او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کیږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبیعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او هېوادوال یې له نیستمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم یې پدې توګه دي:

ا-زلزلې: چې له پخوا راهسې د هېواد په مختلفو برخو کې واقع شوي دي او پدې وروستیو کلونو کې د هېواد په شمال کې ډېرې خطرناکې زلزلې وشوې، چې امله یې په زرونو خلک مړه ، کورونه ړنګ او ابادۍ او زراعتي ځمکې زیانمنې شوې.

۲- وچکالي: زمونږ هېواد کې د وچ کالیو له خطرونو سره مخ دی،او دا وروستنۍ وچکالي چې د هېواد په جنوب اوجنوب غرب او نورو برخو کې یې تقریبا پنځه کاله دوام وکړ[5] ډېره خطرناکه وه.

۳ - سیلابونه او ملخان: د هېواد په بیلابیلو برخو کې د سیلابونو راتلل چې کورنو او ابادو ځمکو ته یې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد د شمال په ځینو سیمو کې د ملخانو راپیداکیدل، چې زراعت ته زیات تاوانونه رسوي، د ولس د نیستۍ او فقر طبیعي لاملونه دي .

---

[1]. أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحی ۲.
[3]- نوح ۱۰-۱۲
[4]- مسند امام احمد،الأدب المفرد
[5]. تر ۱۳۸3 لمریز کال پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې طبيعي پېښواو ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنيوى لپاره بايد کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادى چې طبيعي ناخوالې او مصيبتونه په زياترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کيږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالى او د هغه د استازي (صلى الله عليه وسلم) په ويناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالى فرمايي: ((وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذْنَآ أَهْلَهَا بِٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾)).[6] او موږ هيڅ يوې سيمې ته پيغمبر نه دى ليږلى، مګر داچې د هغې اوسيدونکي مو په سختيو (لکه فقر) او تکليفونو (لکه ناروغيو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوى عاجزي وکړي او ايمان راوړي.

الله تعالى فرمايي: ((وَلَقَدْ أَخَذْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)). [7] يقينا چې موږ د فرعون قوم د وچکالۍ او په نقصان د ميوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

الله تعالى فرمايي: ((فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى ٱلنَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾)).[8] پس منتظر اوسه (اى محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګى ښکاره کړي ،پداسى حال کې چې هغوى به پټ کړي او دا به دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چې قريشو اسلام ونه منلو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالى دې پر هغوى باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچکالي راوړي ،نو همداسې وشول ،هغوى دومره لوږې او تکليف را واخيستل چې هډوکي او مردارې يې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يې کتل، نو لوګى به يې په نظر راتللو، لکه څرنګه چې الله تعالى پدې وينا کې ذکر کړي دي)).[9]

د حديثو په روايتونو کې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر ورکړ شوى :

په يو روايت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[10] په هيڅ يو قوم کې خيانت او درغلي نده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوى په زړونو کې وېره اچول شوې، په هيڅ يو قوم کې زنا نده خپره شوې مګر داچې د هغوى تر منځ به مرګ ډېر شي،هيڅ يو قوم په پيمانه، او تله کې کمې نه دى کړى مګر داچې له هغوى څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه(فيصله) نه ده کړې مګر داچې د هغوى ترمنځ به پخپلو کې وينه تويدنه زياته شي،او هيڅ يو قوم تړون نه دى مات کړى مګر داچې الله تعالى به پرې دښمن مسلط کړي.

يو بل روايت پدې مفهوم دى چې:((کله په يو قوم کې په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوى به په طاعون،اوداسې ناروغيو وازمايل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلك نه و ازمايل شوي ،او کله چې خلک په تله او پيمانه کې کمى وکړي، نو په وچکالۍ ، رزق تنګۍ ، او د پاچا په تيري کولو به اخته شي،او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمان څخه به وربانديې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هيڅکله به پرې اورښت ونشي،او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوى څخه به هغه څه هم واخلي چې

---

[6]. الاعراف ۹۴
[7]. الأعراف ۱۲۹
6- الدخان ۱۰ - ۱۱
[9]- وګوره: تفسير ابن کثير ۴ / ۱۴۹
[10]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی په لاسونو (ملکيت) کی دي،او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پريکړه ونه کړي څه چې الله تعالی پخپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ خپلمنځي جنګ وګرځوي)).[11]

او زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ يو مهم لامل بلل کيږي، او داسې يو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځينې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ،او د نيکانو خلکو لپاره به يو ازمايښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګئ ته سهي رجوع وکړي.

په يو روايت کی راغلي چې: ((کله د مؤمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلك زنا روا وګڼي،شراب وڅښل شي،د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوي باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله ،نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ويرې ځمکه په خوځيدو شي)).[12]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او د هغې د مخنيوي لارې او چارې دادي چې خلك خپل پالونکي ته توبه وباسي، له هغه څخه ببښنه وغواړي، خپل عملونه، سم کړي، چې همدا يې لومړی او اساسي حل بلل کيږي.

---

[11]- سنن ابن ماجه: كتاب الفتن باب ٢٢

[12]-- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب : الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي) په ٧٠ - ٧١ صفحو کې وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هیواد باندې د خارجیانو تیری، او یرغل دی،او په ځانګړې توګه د روسانو یرغل او تیری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امپراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دین او کلتور بدل کړي او پدې هېواد کې د الحاد او سوسیالستۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژیم ته پایښت ورکړي.

دا هم د قوم او ولس په وړاندې د لمر په څیر روښانه ده چې له روسانو علاوه نورو خارجیانو خاصتًا ځینې ګاونډیو زمونږ د هیواد د کمزورتیا چې پکې اقتصادي کمزورتیا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.

پدې ځای کې یوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنیانو ته دغه زمینه چا برابره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولین څوک دي ؟

ددې ځواب د لمر په څیر روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځینې بچیان ۋ چې پردیو ته یې دغه لاره هواره کړه او دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده، نو لومړی باید همدغه خاین او غدار وګړي ملامت کړی شي،له ټولو ترمخه لومړی کمونستانو – خلقیانو او پرچمیانو- غداري کړې، همدوی ۋ چې د روسانو پر مټ باندې یې کودتا وکړه او بیا د هغوی یرغل لپاره پول وګرځیدل.

روسانو چې زمونږ پر هېواد باندې هر اخیزه جنایتونه وکړل، د اقتصادي جنایت په برخه کې هغو مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هیواد سوداګریز او اقتصادي چارې انحصار او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغو زمونږ د ملت ترټولو لویه شتمني او طبیعي منابع په خپل واک کې کړې و ؛ د دې لپاره چې له یوې خوا زمونږ هېواد فقیر او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبیعي منابع او زخایر د خپلو ګټو لپاره وکاري. له دویم نړیوال جنګ نه مخکې زمونږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د یوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوریشن) لخوا کشف او د راویستلو ټولې چارې یې سر ته ورسیدې،لکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وویستل شوه، ټول اوراق او معلومات یې د کمونستي بوډاګیانو په لاس کې ولیدل او بیا چې کله عملا زمونږ پر هېواد باندې روسانو یرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې یې راوړ ،نو زمونږ له هېواده یې زیات نفت اوګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پیمایش او اندازه ګیرۍ لپاره کوم مایشینونه د آمو د سیند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختیار کې و ،بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز تولید او انتقال مومي، نفت یې خام نقلول او هلته په شوروي کې به یې تصفیه کیدل چې له همغه ځایه به بیرته پر افغانستان باندې د پیسو په بدل کې خرڅیدل، په دې معنې چې زمونږ له زخایرو به پر مونږ باندې خرڅیدل او پیسې به یې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[13]

زمونږ پر هېواد باندې د روسانو د عملي یرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زیات هر اړخیز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تیري د لګښت اندازه ۷۰ بلیونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه یې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچینو څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان پخپله د اقتصادي بحران سره مخ ۋ او دې ته اماده نه ۋ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ویجاړولو لپاره کوم ټانکونه ،الوتکې ،عراده جات او ماشینونه راوړي ۋ په بدل کې یې د دې هېواد طبیعي موارد لکه: معدنونه،طبیعي ګاز او داسې نور په زیات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او یوړل .

د ځینو څیړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژیم په وخت کې تر ۱۹۹۰زیږدیز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټیزو سرچینو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

[13]. جنایات روسیه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - له ٪۲۳ څخه تر ٪۸۵ پورې د هېواد په اطرافي سيمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ٪۵۵ څخه تر ٪۷۷ پورې د زراعتي پيداوار او وسايلو ويجاړيدل او لمنځه تلل.

۳ - ٪۴۷ په زراعتي پيداوار کې کموالی .

۴ - ٪۷۵ د صنعتي پروژو په توانايي کې کموالی .

۵ - ٪۷۰ د پخو (قير شوو) لويو سرکونو خرابيدل او لمنځه تلل.

۷ - ٪۲۵ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ٪۵۰ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ٪۲۰ د اوبو او ابياری د سيستم لمنځه تلل .

۱۰ - ٪۵،۵۴ په مکمل ډول د قريه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ٪۴۷،۵ د سترو څارويو (غوايان ،اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ٪۲۸ د کوچنيو څارويو (ميږو او وزو) تلف کيدل.

۱۲ - ٪۵۹ د روغتونونو او روغتيايي مرکزونو ړنګيدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځيو د ودانيو (تعميرونو) ړنګيدل.

۱۴- ٪۵۰ د بريښنا د ليږديد (انتقال) د تاروانو پرې کيدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ٪۷۹ د ساتل شوي (زخيره شوي) طبيعي ګاز کموالی .

16- ٪۵۰ ولسي پيداوارکموالی.[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تيري په نتيجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسيدل.

دريېم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچيانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعيت په هلکه د مسئوليت په درسته او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوی د بې کفايتئ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، بيا له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، چې په لاندې نقاطو کې يې څرګندونه ذکر شوې:

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفايتي:

زموږ د هېواد د فقر او نيستمنۍ پديده له کمونستيي کرغيړنې کودتا څخه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غريبو او نيستمنو هېوادونو څخه شمېرل کيده،سره لدې چې په شلمې ميلادي پيړۍ کې د ټيکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کيدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې زموږ هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفايتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نيسمتنۍ زياتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کيږي.

14- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفيق غانم، ص ۲۰۲ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- کمونستي کودتا:

په کال ۱۳۷۵ لمریز د ثور د میاشتې په ۷ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغیړنې کودتا موخه او هدف معلوم و، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

د هېواد د فقر او بیچارګۍ په مخنیوي او اقتصادي پرمختګ په میدان کې د د کمونستانو هغه شعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقیقت کې یوه تیر ایستنه او دوکه وه، هغو په ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زیاتره هېوادوال یې له کور کالیو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل. دکمونستي سپیره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بیچاره ګي لا پسې زیاته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبختنه کمونستان و؛ ځکه همدوی و چې د روسانو مداخلې لپاره یې لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دین، ابرو، وطن او شتمني یې له خطر سره مخ کړه..

۳- خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژیم ټغر ټول شو، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شو او د مجاهدینو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کیدو سره یوه نوې مرحله پیل شوه، نو هغه مهال د دې توقع کیده چې هېوادوال به له هوسایي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او په هېواد کې به فقر او بې وزلي د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډیو، ستونزو او ناورینونو ښکار وګرځید چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسیدلې. الله تعالی دې یې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي.

۵- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنیو او ګډوډیو په نتیجه کې د دولت ځینې مالونه او شتمني (بیت المال) شخصي جیبونو ته ولاړ، او ددې زمینه برابره شوه چې ځینې خاین عناصر او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بیت المال او حکومتي عایدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکیتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۶- د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه:

د یادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او مقاومت پر مهال زموږ یو زیات شمېر هېوادوال مهاجرین شول، چې د هجرت په دیار کې د هېوادوالو په سر باندې په پیسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ،اوخیانتونه وشول. د ځینې جهادي تنظیمونو یا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورینو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرینو،کونډو او یتیمانو او یا په سنګر کې د پاتې کیدونکو مجاهدینو کورنیو لپاره رالیږل شوي و د هغوی شخصي جیبونو ته ولاړل، او ددې ستر مسئولیت په اداء کولو او ددغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه یو تعداد داسې وګړي هم و چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسایلو کې یې درغلۍ وکړې او یو زیات شمېر نورو بیا د غنیمت په مالونو کې خیانت وکړ..

نو د مهاجرینو او یا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځینې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې سبا کړي،او یا دفقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوریو او درغلیو پایلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پایلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنیا کې هم ګناه بد اثر لري، نو باید چې یو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي،له پريشانيو اوستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[15] او د چا غوښه چې پر حرامو راغتنه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستي وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په ديناکې ځانونه خلاص کړي، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ،درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري..[16]

الله تعالی فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)). [17]پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي.

پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله او تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې اوښ وي او هغه بربړي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و.
زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې آس وي او هغه خڼيږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما خو د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې هغه د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ باندې يې ګډه(يا چيلۍ) وي او هغه باء باء آواز کوي، هغه به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ قسم واک او اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی و.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او په څټ باندې يې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به خوځيږي، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي په څټ باندې ې سره زر او سپين زر (يا

---

[15]. المعجم الاوسط للطبراني

[16]. هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځوي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي...

[17]. آل عمران۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[18]

د حديثو شارحين وايي: د څناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به پخپل آواز په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه د راګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وادي القُرى مقام ته روان و يو مريې صحابي په غشي باندې ولګيد او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک وي، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: داسې هيڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمد نفس يې په لاس کې دی يقينا هغه څادر چې د خيبر په ورځ يې د غنيمت له تقسيم څخه مخکې اخستی اور وربandې بلوي.پدې وينا اوريدو سره خلک وويريدل، يو سړي د بوټ (يا موزې) يو مزی يا دوه مزي راوړل، وې ويل: دا مې د خيبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دا د اور يو مزی او يا دوه مزي دي.[19]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حديث کې د غنيمت په مال کې د خيانت کولو زيات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لويه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همداراز که غلا شوی څيز لږ وي او يا ډېر وي دغسې وعيد وربانديې مرتب کيږي.[20]

شهيد عبدالله عزام رحمه الله د دې حديث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقيب سره وايي: (کله چې يو څوک د غنيمت له ويش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخليږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې يوه او دوه دوه يتيمانو کونډو او د مجاهدينو ميرمنو ته راټوليږي چې پرې خپلې ملاګانې نيغې وساتي او د ژوند له نا آراميو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدينو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالى حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالى څخه غواړو چې د مجاهدينو په مالونو کې مو له بې ځايه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. يا الله له هيرې او خطا څخه مو هم وساتې![21]

په دنياکې د خيانت اغيزه :

په دنياکې دخيانت پايله او اثر دادی چې کله په يو قوم کې دا کړنلاره پيدا شي، نو الله تعالى د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[22] په هيڅ يو قوم کی خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هيڅ يو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، يو قوم په پيمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به پخپلو کی وينه تويدنه خپره شي او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالى به وربانديې دښمن مسلط کړي.

---

18. البخاري
19. متفق عليه
20. شرح مسلم، نووي ١/ ٢٢٩.
21. في الجهاد آداب واحكام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠
22-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو مرفوع روايت کې راغلي دي ابوذر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[23]- که چيرې زما امت په مال غنيمت کې خيانت ونه کړي، نو دښمن به د هميش لپاره د هغوی مخې ته ونشي دريدلی. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((إِنَّ رجالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[24] ځينې سرې د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحق سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کې به د دوی لپاره اور وي .د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ»[25] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات ور دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه يې په خپلو جيبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې يې لګولي او يا د خپلو کورنيو او اولادونو دخوشحالولو او عيش کولو لپاره يې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعيدونه دې را په ياد کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي..

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه يې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقيران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنيا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی،يو مسلمان بايد پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز-رحمه الله - دغه موقف را په ياد کړي چې کله د مرګ په مهال يو مشاور يې ورته وويل: خپلو زامنو[26] ته له بيت المال څخه د څه مال وصيت وکړه ؛ځکه چې دوی نيستمن دي،نو هغه په ځواب کې دا آيت ولوست:((إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿﴾)).[27] بيشکه زما دوستاو ساتونکی الله دی،هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی او د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی». بيايي وويل : زما زامن له دو حالاتو خالي نه دي ،که چېرې نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی سره مرسته وکړم.[28]

۷- په اوسني حکومت کې درغلي:

ايا د امريکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعيت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امريکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له يوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د يرغل په لومړۍ موده کې يو څه ښه شو، نو له بله پلوه بيا له بدو بدتر وګرځيد ؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد يې د جنګ او يرغل له لارې ونيوه او دا طبيعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې او کومکونه راغلل،ايا دغې مرستو د دې هيواد د اقتصادي وضعيت په ښه کولو کې کوم مثبت بدلون رانه وړ؟

ځواب يې دادی، چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونوکې حساب شوې او کومو بهرنيانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زياته برخه په يو نامه او بل نامه واخيسته.

دويم داچې دا مرستې د داسې يو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خيانت کې ډوب و.راځئ چې دغه واقعيت او حققيت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هيواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت يې:

په ۱۳۹۳ لمريز کې د افغانستان د بيا رغونې په برخه کې د امريکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) خبر ورکړ چې

23. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
24. البخاري
25. المعجم الاوسط للطبراني
26. چې دولس زامن يې و.
27- الأعراف۱۹۶
28- البداية والنهاية،ابن كثير 225/9 (المكتبة الشاملة).

افغانستان ۱۰۴ ملیارده ډالره مرسته تر لاسه کړې، چې د پیسو د تورم (انفلاسون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال د پلان د پلې کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوې.

ځیرونکي وايي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د (۱ ، ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له ډلې (۲۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت لګول شوي، او (۲،۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت څو څو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی. او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روڼتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[29]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرئ) ښه فرصت دی چې په افغانستان کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند:اداري فساد ، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي.ځیرونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر چې په بهرنیو مرستو ولاړ و ، کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هیواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[30]

او په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ کلن د راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.[31]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ ، چې بیا کله د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال هم وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري.

په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هیواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوې، چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. رپوټ وايي: متحده ایالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

---

29. وګوره: بي بي سي پښتو (۱۰/ ۵/ ۱۳۹۳ ، لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

30. تلویزون یک (خبرروز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۲ ه ش، (۵/ ۲/ ۲۰۱۷م).

31. صفحه فیس بوک رادیو اشنا ، قوس ۱۲, ۱۳۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې، چې یو هم په لوېدیځو هیوادونو کې د نشه یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د سیګار ریوټ له مخې پر امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له وجې د افغانستان بیارغونې ته په میلیونونو ډالره بېلې شوې پیسې هسې ضایع شوې.بله خوا افغان دولت دومره د له فساده ډګو شبکو په منګولو کې ایسار پاتې دی چې له منځه وړل یې داسې دي لکه پخپله د دولت ډېرې مهمې ستنې چې ړنګې کړې.

سیګار په خپل ریوټ کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ریښې وباسي.

د افغانستان پر بیا رغونې د څار امریکایي اداري ریوټ په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.په ریوټ کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[32]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هیواد کې ۲۰۰۱م کال څخه تر ۲۰۱۲م پورې[33] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړي وږي ویده کېږي.

له ۲۰۰۱م وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده.له ۲۰۰۱ کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او سرمایه‌دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷م او ۲۰۰۸م کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳۶.۳ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱م او ۲۰۱۲م کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شي. په ۲۰۱۱م کې دا کچه ۳۵.۸ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او په ډېری توګه د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۵۱.۸ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلي ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷م په پرتله په ۲۰۱۱م کې د غربت کچه ټیټه شوه

[32]. بي بي سي ویب سایت، ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

[33].دغه راپور له (د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۲- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۲ هـ ش) څخه اخستل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: په (۲۰۰۷م-۲۰۱۲م کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی : سوېل لوېدیځ :نیمروز، هلمند ، کندهار ، زابل، ارزګان؛ مرکزی :کابل، کاپیسا ، پروان، وردک، لوګر، پنجشیر؛ لوېدیځ :بادغیس،هرات،فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا ، پکتیا ،خوست؛ ختیځ :ننګرهار، کنړ، لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېدیز :غور، بامیان، دایکونډی؛ شمال ختیز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بېوزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسې په نورو ولایتونو کې،د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

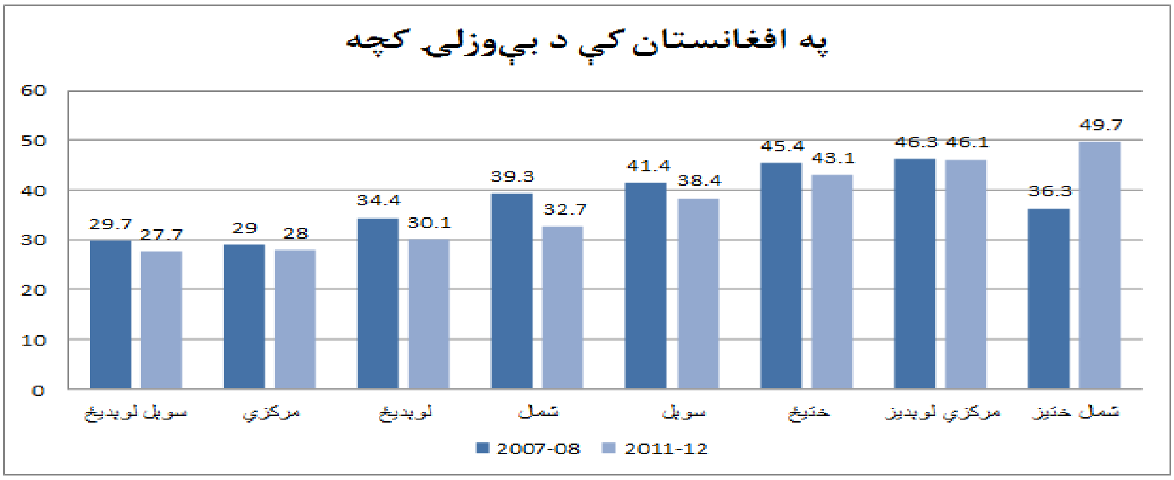

شپږم: په کال ۲۰۱۱م کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په څینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې دي:

ولایت	د بې‌وزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروي، چې د خورا بد وضعیت ښودنه کوي. که افغان حکومت دوی ته د زده‌کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمینې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۷۵.۲ سلنه یې بې‌سواده دي. د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، یوازې ۷.۱ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. په بې‌وزله او غریب پارکي کې د بې‌کارۍ شرحه هم ۸.۴ سلنه او د نسبي بې‌کارۍ شرحه ۴۱.۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۲۲ یې له زیږېدو لږ موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایي مصؤنیت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده‌کړو له زیاتېدو، د بې‌کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزی دی، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزی پرېږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمنوي، همدارنګه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو څرګندونه شوې:

لومړی: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندی منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام،طغيان ،او سرکشی خپل اوج ته رسيدلی وي او نيستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر څنګ ژوند کوي،دغوره پيرېو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((**كاد االفقر أن يكون كفرا** - نژدې ده چې فقيري کفر وګرځي)).[34]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [35] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نيسم)).

بايد چې يو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنيوي لپاره هم زياتې هلې ځلې وکړي،پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئوليت ادا کړي، او پرينږدي چې يرغلګر او کفري ځواکونه د اړتياوو پوره کولو او نيستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځينې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاريخ په اوږدو کې دکمونستي نظريه پيکاري کيدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کيدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره يو ښکاره بيلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګيان يې کامياب نه شول، او د نوموړی مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تيري وروسته په هيواد کې د پرلپسې ګډوډيو په نتيجه کې غربي مؤسساتو، مسيحي تبشيريانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځينې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي او په ځينې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسيدلي دي، دا هم يو واقعيت دی چې بايد سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او د دې په څير د نورو پېښو او حالاتو د مخنيوي لپاره بايد با احساسه افغانان متې را بډوهي، دعوتګران او علماء کرام خپل مسئوليت او جيبه تر سره کړي..

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه :

په يو حديث شريف کې ذکر شوي :"يو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته يې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و،سبا مهال چې خلك خبر شول ورته يې وويل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بيايې بل وارچې زکات ويشه، نو په تصادفي ډول زناکارۍ ښځې ته يې ورکړ،کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ،نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته يې وويل : ستا زکات ورکول غل ته کيدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارۍ ته ورکول

---

34 - وګوره : مشکله الفقر وکيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليکنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

20- - صحيح البخاري : کتاب الزكاة باب (۱۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

35. رواه ابن خزيمة و غيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[36]

په يو حديث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زياته پناه غوښتله، نو يو چا ورته وويل: ای د الله پيغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زياته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمايل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[37] کله چې يو سړی قرض واخلي او (احيانا) دهغی متعلق خبره کوي، نو دروغ واي او که وعده کيږدي، نو نه يې پرځای کوي.[38]

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د يو سړي اخلاق منفي لور ته روانيږي او قرض ته زياتره هغه خلک اړ کيږي چې بې وزله او غريب وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځينې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بيلابيلو بداخلاقيو کې اخته دي، نو وبه وينو چې د هغوی د بدعملئ او بد سلوکئ لويه وجه فقر دی.

۳– پر فکر باندې د فقر اغيزه:

فکر ته هم نيستمني يو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنيفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشيباني رحمه الله په هکله نقل شوي چې: يوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وينزه ورته راغله خبر يې ورته ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وويل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهي څلويښت مسئلې وويستلې. او پخپله د امام صاحب په هکله ويل شوي چې هغه به ويل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي.

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايي:((لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ)).[39] د غصې په حالت کې به قاضي د دوو کسانو ترمنځ فيصله نه کوي.

او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغيزناک انفعالات هم قياس کړي دي.[40]

دويم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زموږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې يې ناوړه اغيزه کړې مهم يې پدې توګه دي: ناپوهي، بيکاري، ګدايګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه دي، پرديسي او هېواد پريښودنه، او نورو ته احتياج.

۱– ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تيري له امله زموږ د هېواد يو زيات شمير ښوونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښوونځي چې د کمونستانو په وخت کې موجود و ډېرو يې خپل د نصاب او زدکړې معيار له لاسه ورکړيو..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادئ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زيات شمېر زدکوونکو درسونه پرېښودل..د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمينو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او يو زيات شمېر د لوړو زده کړو محصلين د بندي کيدو، جهاد کې د برخه اخستلو او يا له هېواد څخه د هجرت کولو له امله له لوړو زدکړو پاتې شول. متاسفانه چې د کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته زموږ د هېواد تعليمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځينو هغو سيمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخيست د زدکړې بهير ته پکې زيات تاوانونه ورسيدل.

---

[36]. صحيح البخاري ، كتاب الاستقراض و الحجر ، باب (١) من استعاذ من الدين

37. متفق عليه

[38]. وګوره: مشكلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ١٥

[39]. صحيح البخاري ، كتاب الأحكام ، باب (١٣) هل يقضي القاضي و هو غضبان؟

[40]. وګوره: مشكلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ١٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځينو احصائيو له مخې زمونږ د هيواد د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنه ښودل شوې، چې لدې امله وجه زمونږ هېواد په تعليم او فرهنګ کې له ډېرو غريبو هيوادونو څخه شمېرل کيږي.[41]

که له يو طرفه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدلو سبب شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه و پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپېريال په هغو شرائطو کې چې يو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو فقيرو او بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل او د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستندو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي واى، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپيريال برابر شي او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شي، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو هيوادوال لدغسې نعمت او نورو نعمتونو څخه بې برخې کړل.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ و. بيا د نوموړي رژيم له سقوط نه وروسته سره له دې چې هېواد ته بې شمېره پيسې هم راغلې، خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو. لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ هجری شمسي د سنبلې د مياشتې په ۱۵ نيټه د يونسکو د سازمان په يو راپور کې ويل شوي: «لږ تر لږه يوولس ميليونه افغانان چې عمرونه يې له ۱۵ کالو لوړ دي د بيسوادۍ له کبله زورېږي.د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته دي څلور ديرش سلنه چې اتلس سلنه يې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي».

تېر کال په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وويل شول چې لس ميليونه افغانان بې سواده دي، خو سږ کال د يونسکو د موندونو له مخې د بې سوادو کسانو په شمېر کې يو ميليون زياتوالی راغلی دی. د افغانستان د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۲۳ سلنه ياده وي.[42]

۲– بيکاري:

بيکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا ټولنې نظام - چې هغه حکومت دی- فلج شي او له کاره ولوېږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو د هغو مملکتونو له جملې څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي چې پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندې. د نړيوال بانک د سروې او نظرسنجئ پر اساس باندې چې په ۲۰۱۵ کال کې يې ترسره کړې تقريبا ۴۰٪ خلک بې روزګاره دي او د افغانستان د اوسني حالاتو په کتو سره نور هم زياتيږي چې په کال ۲۰۱۶ کې يې کچه ۴۵٪ ښودل شوې ده.
بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري چې ددې په واسطه باندې پر نورو اقتصادي متحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولری، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي چې دی ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود حالت سره مخامخ شي اهمه خبره ده چې دغه مملکت د بوديجوي کسر سره

---

25 - وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنګ محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

[42]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ کیږي بیا په دغه حالت کې ددې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او یا هم له نړیوالو مئوسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړیوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړې شرایط لري.[43]

باید په یاد ولرو چې زمونږ د هېواد د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړ خلک له کارونو او وظیفو محروم پاتې کیږي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځینې هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې د زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخو خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، چې یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، یا د کار له ټاکل شوي وخت (چې اته ساعته یا پوره ورځ دی) له هغې نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي.

۳- ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري،ځوانان، ماشومان، معیوب او تور سرې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي. یو زیات شمېر ګدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

که د ګدایګرانو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه ګورو ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي،ځینې یې ځانونه او خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ (زخم) په حالت کې د سرك یا د لارې پر غاړه دیره کوي،چې په دې طریقه خپل ځانونه او یا د کورنۍ نور غړي د بیمارۍ د زیاتیدو له ګواښ سره هم مخ کوي.دا یو حقیقت کې چې د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بیبلابیلې طبقې دي په بیکارۍ ،تنبلۍ ،ځان بې اعتمادۍ،بد سلوکۍ،د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپیڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ**)).[44] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[45] ځوك چې له خلکو څخه د هغوي مالونه د خپل مال د زیاتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقیقت کې دا د اور بوه سکروټه غواړي، نو خپله خوښه

---

[43]. ټول افغان،درېنۍ د ۱۳۹۲ لمریز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بیکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکریا ۳۰/ ۲/ ۲۰۱۲م

44- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

[45]- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده چې ډېره غواړي او که لږه.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ)). [46] له تاسې څخه به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال کولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت کې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې کومه ټکړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وکړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په کور کې څه نه لرې؟ هغه وويل د خره يوه کته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پکې څښنو. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم دواړه په لاس کې ونيول او اعلان يې وکړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وکړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هغه شيان ورکړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او کورته يې يوسه او پدې بل باندې تر څخ واخله او ماته يې راوړه.. نو چې کله يې ترڅخ راوستله ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه ګورم. هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستلې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي: هغه څوك چې ډېر محتاج وي او هيڅ نلري، بل هغه څوك چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لګولی وي او بل هغه څوك چې د ويني او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي. [47]

يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث شريف کی مونږ ګورو چې:

الف- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنکړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو ګام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپيژندلو.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم ګدايګر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د ګدايګرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د مشکل د علاج طريقه يې ورته وښودله او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرئ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره موجود دي.

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار په واسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو کيدېيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅولو چې دهغه دشخصيت، توان، شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار اله (وسيله) يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

46- صحيح مسلم، كتاب الزكاة، باب النهى عن المسئلة

47- حديث په: (سنن أبي داود، كتاب الزكاة، باب ۲۵) کې ذکر شوی.

خ- پنځلس ورځې فرصت يې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه يې ورباندې پوره کيږي او که نه؟ نو که چيرته مناسب نه وي او يا يې غوښتنه نه پوره کوي بله طريقه ورته وښايې.[48]

۴- رنځوري او ناروغي:

په دی کې شك نشته چې زمونږ په هېواد کې د پرديو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو پر صحت او روغتيا باندې ناوړه اغيزی پريباسلي دي،خو داهم څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بيماريانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکترانو او د طبي وسايلو له نشتوالی او يا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره بايد ووايو چې د هېواد د بيارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څير په صحي برخه کې هم ډېرې بوديجې مصرف شوي او مصرفيږي، خو هغه مطلوبه نتيجهورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بيا رغاونې پر پروسی پيل کيدو باندې د کافي وخت په تيريدو اوس لا هم زموږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغيو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغيو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ايا موږ د دې ناروغيو متخصصين ډاکتران نه لرو؟ او که ستونزه په دويانو کې ده، که هر څه وي،خو بيا هم ملامتيا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نيولو سره د خلکو په حياتي مسايلو باندې لوبې کوي.

بايد ووايو چې که له يوه اړخه د هېواد د ورانې او ويجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغيو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغيو په زياتيدو او خپريدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پديده د فقر او نيستئ يوه ناخواله او بده اغيزه ګڼل کيږي، د دې حقيقت له ډېرو بيلګو څخه يوه بيلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۲ لمريز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هيوادولو څخه زيات د هيپيتات په ويروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تيريدو سره زياتيږي؛ ځکه چې په هيواد کې د دې ناروغی (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهی کموالی، د تعليم کموالی، او د ټولنې فقر دی.[49]

۵- خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دليل موجود نه و چې يو مسلمان دې د بل مسلمان وينه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځينو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد يو ځل بيا د داسې مصيبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زياتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نيستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پيسې پيدا کړي او خپل اقتصادي مشکل پری حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره يې د يو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي بايد چې په خپلو کړو وړو پښيمانتيا ښکاره کړي، الله تعالى ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالى ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو يا د وضعې د سمون په بنياد وردانګلي وي الله تعالى به د هغوی فيصله کوي او نژدې ده تاريخ او راروان شرايط او حالات داهم راپه ګوته کړي

30- فقه الزكات، د يوسف القرضاوي ۸۹۴/۲- ۸۹۷

49. ډاکټر عطاء فطرت، فيس بک ۳/۱۱/ ۲۰۱۷م(Atta Fitrat November 3/ 2017

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه و.

د دې لپاره چې له پورتنیو ناخوالو - چې عمده سبب یې فقر او نیستي ده - زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته یو ښه بدیل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قایمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړیتوب ورکړي، د رعیت هوساینه او آرامي یې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بیارغاونې لپاره پداسې یو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له یوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بیکاره هیوادوالو ته د روزی دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هیواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي او د ظلم درغلیو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک دیوالونه ودروي.

۶- پردیسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غریبۍ او بد اقتصادي وضعیت له کبله زیاتره دوو ګاونډیو هېوادونو پاکستان او ایران ته تلل، چې ایران ته به په تګ کې ډېر ستونزې موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی.

کله چې پروسږ (په ۱۳۹۵ لمریز کې) د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرینو د راستنیدو غوښتنه وشوه، او هورې پر مهاجرینو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو یو زیات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول،حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره یو څه مرستې په نظر کې نیولې وې څه یې ورکړ شوې، خو بیا وروسته هغه مرستې هم د درغلیو ښکار شوې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او یا په خوله باندې وینا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځینې حکومتي جهاګیرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخلیږي چې په یو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګیرداری کوي، الله تعالی دې دغسې خاین، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له تیر کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال ولیدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بیچارګۍ او بیکارئ سره مخ شول- بیرته د پاسپورټونو په وسیله پاکستان ته ولاړل..او که ځینې غافله وګړو ته دغه واقعیت یو حقیقت نه بریښني، نو د پاسپورټونو دفترونو، او د پاکستان سفارت یا قونصلګریو ته دې ورشي او هلته دې یو معلومات وکړي، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پولو او بندرونو ته دې دې ورشي، او بیا دې پاکستان ته هم ولاړ شي او هلته دې له خپلو هېوادوالو وپوښتي!

دا خو د هغو بیچاره وطنوالو ګزارش ؤ چې زموږ په څنګ کې له موږ سره دوو رقیبو ګاونډیو هیوادونو ته اړتیا لري، ترڅو پکې واوسیږي او یو کپ مړی پکې پیدا کړي او هغه وګړي چې غربي او کفري هېوادونو ته ورځي،که څه هم ځینې یې له شتمنو کورنیو څخه دي، خو بیا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کیدل یا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکیو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کیدو حقیقت خو له هیچا پټ نه دی.

له رب العالمین څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې یو اسلامي عادلانه او پیاوړی نظام رامینځ ته شي چې د نورو ننګونو ترڅنګ د خپل وطن د پرېښودنې ننګونې ته هم چمتو والی ولري!

۷- نورو ته احتیاج:

د یوانسان بل داسې یو انسان ته اړتیا چې هغه یې له مجبوریت نه بده استفاده وکړي، یا یې مرسته او تعاون مشروط کړي، همدارازد یوې ټولنې یا یو هېواد بل هېواد دغه ډول احتیاج ځینې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا ولیدل شول چې ځینې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقیبان هېوادونه – د خپلو ګاونډیانو له مجبوریت او اړتیا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتیا وه او پدې مورد کې د ځینې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپیداشو، نو بیا ولیدل شول چې له مقاومت او جهادي بهیر سره د مرسته کوکلو په بدله کې یې خپلې ځینې داسې ګټې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تماميدې..

نو د فقر او نیستمنۍ یوه ناخواله او منفي اغیز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتیاج او اړتیا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواو الو اړتیاوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

باید چې یو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نیت سره چې الله تعالی یې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووایي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى.[50] ای الله زه له تا څخه د هدایت، پرهیزګارۍ،پاکدامنۍ، موړوالي او بې حاجتۍ سوال کوم)). په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغه دعاء کوله.

که چیرې موږ په هېواد کې یو داسې اسلامي غښتلی نظام ولرو چې په اقتصادي ډګر کې په خپلو پښو باندې ولاړ وي،او نورو هېوادونو ته اړتیاو نه لري، نو کولی شي چې د خپل رعیت او ملت هویت، تشخص، کتلور اوثقافت هم په بشپړه توګه باندې وساتي؛ ځکه چې د ځینو هېوادونو اقتصادي مرستې – په ځانګړې توګه د کفري هېوادونو مرستې له ځان سره فرهنګي، فکري او نورې موخې او اهداف لري، چې نن سبا یې دغه پدیده هېوادوالو ته ښه روښانه ده.

---

[50]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د هېواد زیات محتاجه وګړي

قرآن کریم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانایي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقیر او مسکین اصطلاح کاروليې ده. د دغه اصطلاح لاندې د محتاجو وګړو بیلابیل ډولونه راځي که هغه سوالګر وي یا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي،سړی وي او که ښځه.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسیزو زیات دوامداره جنګونه وشو، د دوو لویو یرغلګرو (روسانو، امریکایانو او متحدینو یې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بیلابیلې اسلحې وازمایلې. چې بالآخره د لویو بشري ناورینونو لامل وګرځید او د ځاني تاوانونو ترڅنګ یې زیات مالي تاوانونه هم رامینځ ته کړل چې لدې او نورو سببونو په وجهې د ولس زیاتره وګړي له بیچاره ګۍ او فقیرۍ سره مخ شول. په لاندې نقاطو کې د هیواد د زیاتو بیچاره وګړو د احتیاج څرګندونه او بیا د هغوی کفالت کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دین او د وطن د ساتنې په خاطر د یرغلګرو په دفعه کولو کې زیاته ونډه د ځوانانو وه، همدارنګه د جنګونو په دواړه طرفه لیکو کې زیات برخه لرونکي خپله افغانان و، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړینو له امله په هېواد کې یو زیات شمېر ځوانمې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بیا وروسې هغه ښځې د میړونو په شتون کې هم په کار اوکسب باندې مکلفي دي یا سوال او ګدایګري کوي.

۱– په اسلام کی د ښځې مقام :

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی.د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې دښځې په هکله هم پوره لارښونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کیدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل و، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغندلو ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[51] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږېدو) زیری ورکړ شو،نو مخ به یې (له خفګانه) تك تور واوخت او له غصې به ډ شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښۍ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له بېغور سره سره) وساتي او که په خاوروکې یې (ژوندې) ښښه کړي؟ خبردار بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي .

د ښځې د مقام د اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښۍ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾)).[52] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له یوه نفس یې راپیدا کړئ او له هغه یې د ده جوړه راپیدا کړه او له دواړو یې ډېر نارینه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

---

[51]- النحل ۵۸ - ۵۹
[52]. النساء ۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه بدې انګېرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لورانو په زېږېدو خفه کېږي، الله تعالی هغه حقیقت رابرسیره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثٗا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [53] باچاهي خاص الله تعالی لره ده ،هر څه ته چې یې اراده وشي پیدا کوي یې، چا ته چې یې خوښه شي لونۍ ورکوي او چا ته چې یې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنیا کې ښځه له سړي سره د هغه د حیثیت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده ده، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنیا کې د خپل حیثیت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کیږي الله تعالی فرمایلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴿١٢٤﴾)). [54] او څوک چې نیک عمل وکړي له نارینو او ښځینو، پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو داکسان جنت ته بوځم، چې د نقیر (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تیری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د یو حیوان په څیر کتل کیدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظیم الشان کې یې د ښځو په نامه یو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زیاتره هغه حقونه په برخه شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر ، میراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه. او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پیدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پیشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله علیه وسلم په عمل او ویناو سره ډېر داسې څه بیان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقونو پر ساتنې باندې تاکید کوي، د حدیثو په یو راویت کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**)).[55] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: یتیم او ښځې حق اخلي. له عایشې رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به په کورکې څه کول هغه وویل د خپل کوروالو (بیبیانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول و، او کله به چې د لمانځه وخت داخل شو اودس به یې وکړ او لمانځه ته به راووتلو . [56]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له څلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت داهم و چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي چې هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمايي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لونۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک یې وغوښت ،نو ما پخپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لونۍ په برخه کړي او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي،هغه لونۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)). [57]

د حدیثو په یو بل راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لونۍ،یا درې خویندې،او یا دوه لونۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او

[53]- الشوری ۴۹
[54]- النساء ۱۲۳
38- سنن ابن ماجه
39- صحيح البخاري ، كتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
40-- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ، باب (۱۰)
41- - سنن أبي داود : كتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنه وکړي،تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسیږي او بیا یې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)) [58]

۲- زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتیا:

داپه ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تیري یوه زیاته برخه پر ښځو باندې تحمیل شوې، موږ پخپله ټولنه کې ګورو چې زیاتره ښځې له میراث نه بې برخې دي،او ځینې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په بعضې قبایلي سیمو کې ښځې د یو سامان او یا څاروي په څیر پلورل کیږي چې لدې امله دغسې خلک د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د هغه وعید مصداق ګرځیدلي چې فرمایي: ((الله تعالی داسې فرمایلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قیامت په ورځ جنګ کوم : یو هغه شخص چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بیایې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پیسو په مقابل کې وپلوري او(هغه پیسې) مصرف کړي ، او بل هغه څوک چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)). [59]

نو راځئ چې د خپل دین د تعلیماتو سره سم خپلو خویندو ته د هغوی حقوق ورکړو،ترڅو مو د الله په وړاندې مسئولیت اداء شي او د دښمنانو له نیوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلندونه ګوري، نو بیا د اسلام پر دین باندې نیوکې کوي، د هغوی اکثریت د اسلام د سپیڅلي دین حقانیت د مسلمان په عمل باندې پیژني او دي ته نه ګوري چې د اسلام دین د وګړو په کردار نه پیژندل کیږي، بلکه لومړی باید حق وپیژندل شي او بیا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۳- باید د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي:

الله تعالی فرمایي:((وَلَهُنّ مِثْلُ الّذِي عَلَيْهِنّ بِالْمَعْرُوفِ)). [60] د ښځو هم (پرنارینه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه یې اداء کړي لکه دنارینه وو چې پر ښځو حقونه دي.

په حِجّة الوِداع (د مخه ښې حج) کې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې یې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصیې او سپارښتنې وکړې چې یو ه توصیه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقونو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللهِ،وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)). [61] نو له الله څخه د ښځو په حق کې ووډار شئ، یقینا چې تاسې هغوی د شریعت د پیروی د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي،پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې یې بد ګڼئ، نو که داسې یې وکړل بیا یې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طریقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتیا ده چې ښځو ته د خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځه ښځې چې له خوارئ او غریبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**السَّاعِي على الأَرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبِيلِ الله، أو كالّذي يَصُومُ النَّهارَ،ويَقُومُ اللَّيْلَ**)). [62] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره یو برابر دی او یا د هغه چا په څیر دی چې ورځ یې په روژې او شپه یې په لمانځه تیریږي.

په هیواد کې باید د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د یو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پیل شي، ترڅو وکولاشو له یوه پلوه د ښځو د ګدایګرۍ –چې خورا زیات ناوړه نتایج پرې مرتب کیږي –مخنیوی وشي او له بله پلوه شرعي

42- صحيح البخاري، كتاب البيوع ، باب (١٠٦) اثم من باع حرا
60 . البقرة ٢٢٨.
61 صحيح مسلم
44- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکلفیت او مسئولیت اداء شي.

د حکومت او نظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ باید په ټولنه کې د عامو خلکو آګاهي ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قریو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کېښودل شي، همدا راز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمي سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کېدو د مخنیوي په برنامه کې باید دا انګیزه هم راپیدا شي چې د ښځو ګدایګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول یو ټولنیز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي باید دغه ظلم او تیري ته نور د پای ټکی کېښودل شي.

او هغه ښځې چې د کار او کسب توان لري، نو باید چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشیني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له یوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسیله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختیا او ترقۍ کې ولګول شي.

باید د اسلامي مکلفیت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف یې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت لوړول وي،او د پروژو په تطبیق کې داسې اړخونو یا مئوسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې دښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زیات به شي.

دویم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپیڅلی دین د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربیې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله یې لازمي لارښوونې کړې .له اسلام نه مخکې د جاهلیت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ویرې وژول، نو الله تعالی په قرانکریم کې د دې کار غندنه او مخنیوی وکړ، الله تعالی فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[63] تاسې خپل بچیان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بېشکه د هغوی وژل لویه ګناه ده. همدا رنګه فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُم مِّنْ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ)).[64] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ویرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئولیت لومړی د هغه د پلار مور او بیا د هغوی د نه موجودیت په صورت کې د هغه په نژدې خپلوان باندې دی،مګر د خپلوان د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتنه کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((كُلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[65] هر یو له تاسې نه شپونکی دی او له هر یو به د هغه د رعیت او ماتحت په هکله پوښتل کیږي .

باید وویل شي چې په عمومي توګه په فقیرو او نیستمنو ټولنو کې د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طریقه مسئولیت نه ادا کیږي، نو همدا وجه ده چې زموږ په هېواد کې ماشومان د خورا زیاتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي ،د هغوی حقوق ورکول خو لاپریږده بلکې پر هغوی باندې ظلم او تیری کیږي. ځینې هغه ماشومان چې د منډې او

---

[63]ـ الاسراء ۳۱
[64]ـ الأنعام ۱۵۱
[65]ـ متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو جوګه دي د روزۍ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطرسره مخ دي .د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د قوس ۲مه نیټه (کال ۱۳۹۲ لمریز) د افغانستان د کار، ټولنیزو چارو..د راپور له مخې په هېواد کې ۳.۱ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۲،۱ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وایي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، د دولت لهخوا یې لاسنیوی نهدی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اند ېښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او یا له خپل توان څخه څو چنده زیات بار وړي ایا هغوی د خواخوږۍ، همدردۍ او ترحم وړ نه دي ؟

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څېر هم ونه کتل.اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي،څو یې خاوند وربانديې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په ډېرانونو او چتلځیو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ،او روغتیا د خرابوالي له یو لوی ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي ؟

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا:

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو او د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو. زما په نظر د هغوی په ژغورنه او پالنه کې باید دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

ا - د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزۍ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربیې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که یو بنسټ یا یا کومه مئوسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي زده کړومرکز پرانیځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته دایر کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نیولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان یې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعید کې رانه شي ،اود دښمنانو د هغې نیوکې مورد ونه ګرځي چې وایي: په اسلامي هیوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلی.[66]

یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي، چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱– یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند او د پر ښې سرپرستۍ او هغوی ته پر ښې پاملرنې باندې تاکید کوي،له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي،چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

أ. الله تعالی فرمایي: ((وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[67] او ودې ویرېږي هغه خلك كه چیرته د هغوی له مړینې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی اړوند به اندیښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه ووېرشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب.الله تعالی فرمایلي: ((وَلَا تَقۡرَبُواْ مَالَ ٱلۡيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥۚ)).[68] او مه نږدې کیږئ د یتیم مال ته، مګر په هغه طریقه چې سمه وي ،څو چې زلمیتوب ته ورسیږي.

پدې آیت شریف کې الله تعالی د یتیم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکید کوي چې سرپرست یې باید په مال کې ناجایزه تصرف ونکړي، مال یې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له یتیمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه یې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آیت کې یې هم وضاحت شوی دی: ((وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ)).[69] تاسې یتیمان وازمایې تردې چې کله زلمیتوب ته ورسیږي، نوکه هوښیارتیا مو ورڅخه ولیده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف او زیاتي سره مه خورئ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به یې ستاسې له تصرف نه ووځي) د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراك كوي او فقیر او نیستمن سرپرست (څوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني ایت په اخر کې فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ.او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقیر وي نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي).

[66]- وګوره : الفقه الاسلامي وأدلته د دکتور وهبة الزحیلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دار الفکر.
[67]- النساء ۹
[68]- الأنعام ۱۵۲
[69]- النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها وايي:((دغه آيت د يتيم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چيرې هغه نيستمن وي د خپل کار او زحمت په اندازه دې وورخخه خوراك کوي)). او د حديثو په يو بل يو روايت کی ذکر شوي: يو سړي له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هيڅ مال او داراي نشته او يتيم مې له سرپرستی لاندې دی، نو هغه ورته وفرمايل: د خپل يتيم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زياتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[70]

٢- د يتيم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالى فرمايي: ((وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ)).[71] ای پيغمبره دوی له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوی لپاره ښېګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وينا کې الله تعالى د يتيمانو د اصلاح او سمون ،د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي يو بهترين عمل وګڼلو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم پخپله يوه وينا کې د يتيم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي:((كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ)) [72] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې يو (د دوه ګوتو -مسواکه او منځنې -په څير نژدې).

رسول ل الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ))[73] د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی يتيم وي ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

٣- د يتيم پالنې په اړه احساس را پيداکول:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ،او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه کې مصلح او نيك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختيا کی يې له استعدادونو کار واخستل شي.

يتيموب څه عيب نه دی بلکې عيب پدې کې دې چې په ټولنه کې د يتيمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم هم يتيم و، الله تعالى د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالى فرمايي: ((أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ۝٦)).[74] ايا ته مو يتيم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستئ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالى د خپل پيغمبر استازي صلى الله عليه وسلم پالنې او سرپرستئ ته غوره لارې چارې برابرې کړې،د هغه مبارک زيږيدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار يې وفات و، نو نيکه يې عبد المطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بيا د هغه له وفاته وروسته تره يې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخيسته.

د دغه احسان په يادولو سره الله تعالى خپل استازي صلى الله عليه وسلم ته بيا دا امر کوي چی د يتيم سرپرستئ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب يې امت ته هم شامل دی: ((فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ۝٩)). [75] نو پر يتيم باندې قهر او غصه مکوه.

[70] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلي ، ٥/ ٤٣٢
[71]- البقرة ٢٢٠
[72]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم
[73]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب
[74]- الضحى ۶
[75]- الضحى ٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید په یاد ولرو چې د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو (روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس کې زیات شمېر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او سرپرستی، په لړۍ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه ،بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردي، او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامیة..) جمعیة قطر الخیریه،لجنة الدعوة الاسلامیة،هیئه إغاثة الاسلامیة، هیئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد په وختونو کې په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نوموړو مئوسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هیوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر د ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول ، چې لدی امله یو زیات شمېر یییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې روانې دي د نوموړو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده ادارې د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډېر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبي پربنسټ -لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستې ته راودانګي ترڅو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زموږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیداشي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډېر څه وکړي..

باید په یاد ولرو زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو دحقونو د ناخبرۍ، هممداراز په ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کیدو له امله د یتیمانو حقونه هم ضایع کیږي، ځینې هغه ظالم خلک چې د بیتمانو وارثان او د هغوی خپلوان دي،د هغوی شرعي او ثابت حق ورڅخه تړوري، همداراز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي،د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوی ده:

أ. الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ۝١٠))[76] بیشکه هغه کسان چې د بیتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیتو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، فرمایي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: یا رسولَ الله! وما هُن؛ قالَ: الشِّرْكُ بالله، والسحْرُ، وقَتْلُ النَفْسِ التي حَرمَ الله إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ الیتیمِ، والتَوَلي یومَ الزَحْفِ، وقَذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)). [77] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول،جادو کول،په ناحقه سره څوک وژل،سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو تورن کول.

[76]- النساء ۱۰
-58 متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[78] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفئ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلی الله عليه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ))[79] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه:

بايد چې په هيواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې زير شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې يتيمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بديلو موثرو لارو باندې هم وشي، د مثال په توګه:

۱. د روزنتونونو ترڅنګ بايد چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښوونځيو او مدرسو کې د يتيمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سيورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپيريال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څير يتيمان نه وي - يتيم ته په طبيعي چاپيريال کې د وخت تيريدو موقع ورکوي. او له بله پلوه د ښوونکو او پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او خواخوږۍ څخه هم برخمن کيږي.

۲. د يتيمانو سرپرستان او کفالت کوونکي بايد چې د نقدي کفالت ترڅنګ يتيمانو ته په ځانګړو نمونه يي او ممتازو ښوونځيو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمينه برابره کړي اوبيا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونيسي، پداسې طريقه چې د ښونځي او يا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې کيږي، مثلاً د مکفول يتيم د ارزونې لپاره يوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

۳. که د ځينې ظروفو او شرايطو پر بنسټ دا اړينه وي چې يتيم بايد په روزنتون کې تعليم وکړي، نو بيا د هغو يتيمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الايتام په ليله کې ووسيږي؛ ځکه چې د خپل کلي او يا د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډيانو ترڅنګ د يتيم وسيدل هغه له طبيعي نشأت څخه برخمن کوي.

۴.بايد چې په روزنتونونو کې اداري او تدريسي عمله، همداراز کار کوونکي د يتيم له حقونو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

۵. په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلی ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، چې په پخپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي .

[78] - سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

[79] - سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(77) فی الانتصار بذی الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فی الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءکم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم: معیوبین:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی یې له منځه تللی او یا له کاره ولویدلی وي، یا دائمي رنځور وي او یا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معیوب او معذور بلل کیږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانایي یو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځینې وګړي لدې نعمت نه محرومیږي، چې بیا دغسې انسان د شریعت د لارښوونو پر بنسټ له ځینو مکلفیتونو نه معاف کیږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زیات وړ او مستحق ګرځي. په قرانکریم کې الله تعالی فرمایلي دي:

أ. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ﴾. 80 په نابینا باندې کوم حرج او ګناه نشته، او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کیني).

ب. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ﴾.[81] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نلري، کله چې هغو په الله او د هغه د استازي په وړاندې باور او اخلاص لرونکي وي.

ج. ﴿لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ٩٥﴾.[82] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معیوبیت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې یوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده، او الله فضیلت ورکړې محاهدینو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي:

زمونږ په تیر جهاد او قربانیو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زیات شمیر خلک معیوب او معذور شول معذور، چې لاتر اوسه پورې یې یو زیات شمیر د ژوند د سختیو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي. د دوی له جملې نه ځینې داسې معذور هم شته چې د ډیرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خوا وکې د خیر خیرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء کې وخت تیروي. باید چې دغسې ډیر بې وزله معیوب لدې خوارئ او سختیو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نیوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو وګړو لاس نیوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معیوب او معذور وګړي چې د کار کولو یو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې:

باید چې د معیوبینو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زیاتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زیاتره د اطرافو او قریو

80- الفتح 17
81- التوبة 91
82- النساء 95

(c) ketabton.com: The Digital Library

معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي،نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو په موخه د هجرت په چاپيريال کی چې کومې مئوسسې مخکيوالی او زيات شهرت درلود هغه د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترځنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټرينګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټريننګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل.

هغه کسبونه چې د افغان سيد جمال الدين رفاهي مئوسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه ؤ.

۳– د نابينايانو لپاره پروژې :

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوې دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

هغه مهال چې پدې ليکنه مو د هجرت په ديار (پېښور) کې (کال ۲۰۰۱ م) کې پيل وکړ، نو د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نوموړې د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه ځه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړۍ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود ،د هېواد په داخل او خارج کی يې ۳۶۰۰ نابينايان راجستر کړي و،چې (۲۸۰۰) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې ژندګي کوله.

۲ - دنوموړې دفتر د معلوماتو مطابق ځينې نابينايان لداسې کورنيو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړي نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان په کيمپ کې وسيدله.

۳- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري،ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ،جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل.

همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافۍ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ،اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې پخپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطيب،ښوونکی، اديب،او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسايلو په ډګر کې هغوی ته تاپيستي،د خط او لوست د زده کړې ځانګړې ماشين او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسایل ښودل زیات مناسب کار دی،ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

باید په یاد ولرو چې زمونږ په ټولنه کې له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نده شوې. او په موجوده وخت کې چې د هغوی لپاره کوم ښوونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي هغه کافی نه دي، زمونږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو څخه محروم دي، نو باید چې پدې میدان کې حکومت، خیریه مئوسسې او شتمن وګړي پوره توجه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپر کى

د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوى

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالى ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار اوکسب توان په ځان کې پيدا کړي لکه: دهقاني،سوداګري،ميرزاتوب،اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو څوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالى په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيدا کولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيدا کولو په خاطر دکومې حرفې زده کړې، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي،په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

۱- په اسلام کې د کار اهميت :

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي.کله چې الله تعالى ځمکه پيدا کړه، نو په هغې کې يې برکت کېښود، روزي يې پکې پيدا کړه،د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د څيزونو زخيرې پيدا کړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالى فرمايي:((وَلَقَدۡ مَكَّنَّـٰكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَجَعَلۡنَا لَكُمۡ فِيهَا مَعَـٰيِشَۗ قَلِيلًا مَّا تَشۡكُرُونَ ۝١٠)).[83] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ،او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وګرځول (پيدا کړل)، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالى فرمايلي: ((وَلَقَدۡ كَرَّمۡنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلۡنَـٰهُمۡ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ وَرَزَقۡنَـٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ)).[84] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه څيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالى خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا.[85] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر داچې روزي يې په الله تعالى ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولًا فَٱمۡشُواْ فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦۖ .[86] الله تعالى هغه ذات دی چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالى فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ.[87] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ .

[83]- الأعراف ١٠
[84]- الاسراء ٧٠
[85]- هود٦
[86]- الملك١٥
[87]- الجمعة ١٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډډه کوي، ددې انتظار باسي چې پخپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ویل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اختسلو مانع نه دی.انسان به د دنیاوي اسبابو اخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقیقي توکل دی، په حدیث کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[88] که چیرې تاسې پر الله تعالی په ریښتیا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبايي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بیګایي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حدیث کې له ریښتیا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کیني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پریږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې ـ په جهاد سره – ګرځولې ده)) او فرمایي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ریښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبايي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګایي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبايي او بیګایي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه،چې هغوی زموږ مقتدا او پیشوایان دي.[89]

د اسلام سپیڅلي دین بیکارۍ او تنبلۍ غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړې او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یوعزتمند او لوی کار دی،که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځینې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نشي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کې فرمایلي: ((**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطَوْهُ أو منعُوه**)).[90] داچې له تاسې څخه یو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي او پر خپلې شا باندې یو ګیډۍ خس راوړي، وه یې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي،نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک یې ورته ورکړي او څوک یې ورنکړي.

پدې وینا کې د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کیدای شي ځینې خلکو ته کم ښکاري او ګټه یې ورته لږه بریښي،خو له بیګارۍ او بل چا ته د لاس نیولو (ګدایګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په میدان کې د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم یوازې په وینا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر یې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمایي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قَرارِيطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[91] الله تعالی هیڅ یو پیغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې یې څرولې دي، صحابه کرامو وویل: ایا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمایل: هو، ما هم د مکې یو څه خلکو ته د یو څه پیسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي،انسانورباندې زیار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله

---

88. مسند احمد

89. وګوره: فتح الباري ١١/ ٣٠٥-٣٠٦

90- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ،باب(٥)

91- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قَطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[92] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس گټې څخه خوري، هيڅ بهتر او غوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالى پېغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او گټې څخه خوراک کاوه.[93]

۲– د شتمنيو له سرچينو څخه گټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه ځيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت،صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالى پخپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او گټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځاى پرځاى کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه گورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځاى کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالى او د با احساسه کاري لاسونو لږ والى دى. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه گټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالى موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[94] ايا نه گورې (اى انسانه) چې بيشکه الله تعالى له بره اسمانه اوبه راتوى کړې او پر هغې سره يې مختلف رنگه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيدا کړې چې يو تر بله سره په رنگ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همداراز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بيلابيل رنگونه دي، همداسې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالى په بندگانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توگه الله غالبه او بښونکى ذات دى.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: ((زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې دکائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د گټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د خښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[95]

بايد چې زموږ په هيواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه وربانديې لوړه کړى شي.

زموږ په هيواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توگه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هيواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلى شي. همدارنگه د غرونو ځنگلونه چې زياتره يې په خپل سرې سره له منځه ولاړل لازمه گټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيداى شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو گټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

۳– د شاړو ځمکو آبادول:

په هيواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړې دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بيچاره خلکو گټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې

---

[92]. صحيح البخاري

[93]- وگوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ۳۸

[94]- فاطر ۲۷- ۲۸

[95]- اسلامي اقتصاد ، حسن البناء، ژباړه صافي. ص ۲۸ ،چاپ ۱۳۲۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم دې مسئلې ته پخپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي،ترڅو د هغې ابادول ټولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[96]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بيلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- **عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.**[97] له عروه رحمه الله نه روايت دى واي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالى ده او بيندګان هم د هغه دي، څوک چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندۍ (آباده) کړي،نو هماغه يې زيات حقدار دى. دا قانون موږ ته د نبي صلى الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلى د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلى دى.

ب – **عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلاَفَتِهِ».**[98] له عروه رحمه الله نه روايت دى هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پيغمبر صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څو ک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دى)). عروه رحمه الله واي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – **عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).**[99] له جابر بن عبد الله رضى الله عنهما نه روايت دى هغه وايي چې نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نلري..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړى ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنى ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدى شي.[100]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په زياتوالي کې زيات رول لري:

لومړى- د ملکيت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دى، هغه چا ته يې د ملکيت سبب ګرځي څوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ ميوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسيږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زياتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغير لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زياتيږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

---

[96]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

[97]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، 3 \ 454 .

[98]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).

[99]. سنن الترمذي

[100]- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلى مودودي .ص، ۲۰۸-۲۱۱، ، ژباره :فضل مولا لټون، چاپ ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندې ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي،او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونلري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[101]

امام ابويوسف رحمه الله پخپل کتاب (الخراج) کې وايي: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر للخراج**)).[102] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا يکې آبادي نه وي کړي، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي .

دريېم ـ د ځمکې ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالى له لورې يو ستر نعمت دی،او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالى د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[103] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوي کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکشت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ،ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړې‌او ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او وابښه (ګياه)چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې ځارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلى الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طيْرٌ، أو إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ بهِ صَدَقَةٌ)).[104] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او ځاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـ د ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري..[105]

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وي ،اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي.

او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي – چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون

[101]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد، ص ۱۸۲- ۱۹۰

[102] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[103]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

[104]- صحيح البخاري ، کتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[105]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمهوري نظام) په وخت کې هم ځينې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځينې مرکزې ولايتونو کې لکه کابل، ننگرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غير طبيعي شکل سره خلک هستوګن شول او دغه پديده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زياتيدو لامل وګرځيده.

نو بايد چې د دغسې غير طبيعي پديدو د منځ وړلو په خاطر په داسې يو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقير او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پديدې مخنيوى وشي. پدې معنى چې له غير مستحقو او غاصبو جاګيردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزيع شي، ترڅو يو زيات شمېر غريب او بيچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طريقه په هېواد کې د غريبئ اندازه راکمه کړاى شي.

٥- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه دې کول:

په تيروکلونوکې وليدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغليو په څير د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلياني وشوې، همداراز يو زيات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځينو خاصو اشخاصو او يا مافيايي کړيو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم وليدل شول چې ځينو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې يو بل ته په مورچلونو کې کيناستل او يو بل يې ووژل.دا هم يو حقيققت دى چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو يعنې قاضيانو ځينې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته يې د پيسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسيون د يو تازه راپور له مخې ويل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ يې واټن رامنځته کړى، په تېرو ١٢ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقيق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وايي د دوى موندنې ښيي چې په ٣٠ ولايتونو کې د غاصبينو له خوا يو اعشاريه درې ميليونه جريبه ځمکه غصب شوې، چې ډېرى غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولايتونو کې دي.

راپور وايي: په هغه وخت کې چې احصايه راټوله شوې د ١٥٨٣١کسانو له لوري تقريبا په ٣٠ ولايتونو کې يو اعشاريه درې ميليون جريبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسواليو او کليو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تر اوسه يې ولې غصب دي؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي اداري رئيس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي،خو وايي چې په غصب کې ځينې وزيران، ځينې وکيلان، ځينې رهبران او سياسي ډلې لاس لري. هغه وايي: د ځمکو په غصب کې وزيران،وکيلان،رهبران او سياسي ډلې لاس لري،له بده مرغه تر اوسه حکومت نه دى توانېدلى، د ځمکو لوى غاصبين د قانون منګولو ته وسپاري)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني اړونده مسئولینو ویلي چې: څارنوالي او محکمې باید له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبین د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[106]

باید وویل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرایمو د منځه وړلو لپاره یو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتیا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتیجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ایا په هېواد کې به داسې یو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنیوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاینان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي،که هغه چارواکي وي او که رعیت، که مالداره وي او که فقیر که وزیر وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرایطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ویش لپاره وړاندیزونه وکړو، نو غالب ګومان کیږي چې لازم غور وربانديې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د یو قوي اسلامي نظام هېله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شریعت پر بنسټ به فیصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به یې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړاندیزونه کوو:

۱ –د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډیو په بهیر کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بیرته عام کولو په موخه یو ه مستقله اداره جوړه شي.

۲ –د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبینو سره محاسبه وشي،اوعام او خاص حقونه ورڅخه واخستل شي.

۳ – یوه اصیله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې علمبرداران یې حلال خواره علماء او شریعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رایج شي، عام ملکیتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقینو ته د ګټې او فایدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بیچاره ګۍ کچه راکمه شي.

۶– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنیوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه یو هم په ځیني سیمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی یې بنګ (د چرسو بوټي) او بل کوکنار (د افین بوټي) دی، د دې بوټو دفایدې پر ځای نقصان او تاوان زیات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه تولید کیږي (چرس او افین) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زیاتو تاوانونو لامل ګرځي او طبیعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصیبتونو ګرفتار شي،نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزې سره هم مخ کیږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کمیږي، بیکاره او لویدلي خلک پر نورو باندې بوج کیږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتیجه کې د ګټور فصل مخه نیول کیږي،د روزۍ سرچیني کمیږي، د خوراکي توکو بیې لوړیږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کیږي..

زموږ په هیواد کې د مخدره موادو شالید په هکله ویل کیږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چین څخه افغانستان ته د بدخشان ولایت له لارې راداخل شو. کله چې د برطانې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چین ته زیات مخدره مواد قاچاق کیدل چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افیمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افین راداخل شو، نو په تدریجي شکل یې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه

---

[106]. ازداي رادیو ویب سایت ۲۲ /۲/ ۱۳۹۲المریز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا ،وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټي نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده، بلکط د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

او داچې په افغانستان کې ولې د افیون تولید زیات شو لامل یې په ایران کې د خمیني انقلاب په راتللو سره پر مخدره موادو باندې بندیز لګول، په افغانستان کې دکمونستي کودتا رامنځ ته کیدل، د جګړې او اسلامي مقاومت پیلیدل، چې د جنګي شرایطو په نتیجه کې د افیون د تولید لپاره لا زیاته زمینه برابره شوه.او کله زمونږ د هېواد انقلابي شرایطو په بهیر کې پاکستان ته د هیروئینو د تولید تکنولوژي راوارد کړای شوه، نو د افغانستان او پاکستان د مشترکې پولې په دواړو خواو کې د نوموړې مضرې مادې (هیروئېنو) تولید پیل شو. [107]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دربښتیني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېروییین قاچاق کوي. [108]

سږ کال (۱۳۹۲لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چارواکو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اود دې خبر داري یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقیږي. [109]

له بده مرغه چې زمونږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمې بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زمونږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمېر بچیان د نشه کیدواو پوډري کیدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی. [110]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده، [111] خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سره سره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک

---

[107]. وګوره: د مخدره موادو پ هکله اساسي معلومات، د (**الوكالة الاسلاميه للاغاثة** اداره)، ص ۷- ۸

[108]. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[109]. ازادي راډیو ۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز

[110]. په ۲۰۱۵ م کې خبر ورکړ شوی ؤ چې د افغانستان د نفوس په سلو کې ۱۳ په نشو اخته شوي دي. څېړونکي وايي چې په افغانستان کې د نشه یي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري. د ویجه ویله (D W) پښتو، افغانستان ، ویب سایت (12.05.2015)

[111]. باید یادونه یې وشي چې د طالبانو د حکومت په وروستني وخت کې د کوکنارو په کرلو باندې بندیز ولګید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي (پوډریان) هم زیات شول، چې دا هم د دیموکراسۍ او غربي پانګوال نظام د سیطرې یو سوغات دی او نن سبا د معتادینو په اړه دا ګونګوسي هم اوریدل کیږي چې ګویا تر شاه یې ځینې بهرني لاسونه او داخلي مافیایي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډ او د هغو دسیسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افین، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپیڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپیڅلي شریعت کې حرام دي.[112]

باید د مخدره او نشه یزو توکو د مخنیوي په موخه دې لاندې وړاندیزونو ته پاملرنه وشي او د عمل جامې ورواغوستل شي:

۱ – د حکومت لخوا په اخلاص او ریښتیولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه یو ستر جرم ګڼل.

باید چې حکومت د هغه شرعي قوانینو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ریښتینې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه یې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ایا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضیه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانینو عملي کولو ته لیواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

۳ – د هېواد هغه سیمې چې د کوکنارو په کر باندې یې زیاته اتکا وي، باید چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بدیل ولټول شي، لکه د هرات په ځینې ولسوالیو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بیا اړ نه شي.

۲ – د مخدره موادو معتادینو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له یوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتیایي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتیا لپاره تعلیمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتیاد یې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، باید چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

۷– د ناروا معاملاتو منع کول:

په یوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزې رامنځ ته کیږي، خلک له بې برکتیو او د روزۍ د سرچینو له کموالي سره مخ کیږي. او هغه معاملات چې نن سبا یې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې یې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمایي:((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[113] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قیامت په ورځ به دربدلای نشي، مګر د هغه کس په شان چې شیطان یې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ویل سود د پیروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بیع حلاله کړې ده او سود یې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري رامنځ ته کیږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکلیفه د وخت په تیریدو سره ګټه ورکوي، یا به یې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ایږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتیا د توکو د نرخ د زیاتیدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نیسي، او نورې زیاتې خرابۍ رامنځ ته کوي.

86- د دلایلو تفصیل په (فقه السنة، سید سابق، ۲/ ۳۳۹- ۳۵۰)، (الفقه الاسلامي وادلته، الشیخ وهبه الزحیلي۴\۳۳- ۳۴)، او (الحلال و الحرام فی الاسلام، یوسف القرضاوي، ص۱۲۶) کې وګوره.

113 . البقره ۲۷۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادیدل دي،او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بیلابیل غمونه،بې برکتي او تاوانونه راځي الله تعالی فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِی الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[114] الله تعالی سود له منځه وړي او خیراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هیڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصیبت او بلا څخه یو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره یې پېسې ورکړې وي او توبې ویستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پیسې دې واخلي،الله تعالی فرمايي:((يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ())[115] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چیرې په ریښتینې مومنان یاست.

او که یو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم جنګ ته دې چمتو شي،الله تعالی فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ وَ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ())).[116] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تیار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ یو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زیاته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلمانې ټولنې یې هم په خپل لعنت کې راګیرې کړې، دي،داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځینې لږو بانکونو څخه- او په لویه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کیږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنیو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې یو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زیات خلک ورباندې نه پوهیږي، باید چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[117] د سود درې اویا دروازې دي، آسانه یې داده چې یو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ېښکه تر ټولو لوی سود د یو مسلمان عزت پیمالول دي.

نو باید چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنیا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو،همدا راز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپیڅلي شریعت حکم ته په لبیک سره ورڅخه ډډه وکړو.

د اسلام سپیڅلي دین مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او یا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترویج کړي. نو پدې اساس باید زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفید نه دي او اسلامي شریعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسیقي الاتو، فحشو کیستونو ،سیډیګانو، فلمونو او نور د عیاشۍ وسایلو تولید او یا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په اندازکی د خایست او ښکلا وسایل مهیه کول او داسې نور هغه شیان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضایع کولو او د بد اخلاقئ د خپریدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلی الله علیه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[118] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي). ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې له

114 . البقرة ۲۷۶.
115 . البقرة ۲۷۸.
116 . البقرة ۲۷۹.
117 المستدرک علی الصحیحین
118. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سود ،جوارئ، مخدره موادو د ګټې له پېسو څخه رالويه شوي وي؟

همدا راز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړي، د ټې وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړې چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم داسلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. ((وَأَلَنَّا لَهُ ٱلْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ ٱعْمَلْ سَٰبِغَٰتٍ وَقَدِّرْ فِى ٱلسَّرْدِ ۖ وَٱعْمَلُوا۟ صَٰلِحًا ۖ إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾)).[119] موږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوي زه يې ګورم. او الله تعالی فرمايي: ((وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ شَٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾)).[120] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولې و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کې دا اياتونه لولي او هغه قوم دې بيا هم د اوسپنې د ويلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکې ونلري: ((وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُۥ عَيْنَ ٱلْقِطْرِ ۖ وَمِنَ ٱلْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَٰتٍ ۚ ٱعْمَلُوٓا۟ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾)).[121] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه،د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلې شوې قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او پخپل ځای ولاړ (دراندە) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولي:((وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ.[122] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

---

[119]- سبأ ۱۱
[120]- الأنبياء ۸۰
[121]- سبأ ۱۲-۱۳
[122]- الحديد ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بیکاره دې پریږدي هغه کانونه چې دا مواد لري. [123]

زموږ هېواد افغانستان له زیاتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنیاتو کانونه،د نفتو او ګاز زخیرې لري، باید چې د هغې د راویستلو او بیا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنګه صنایعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنیو صنایعو ته ترڅو د بې وزلو او فقیرو کورنیو لپاره د روزئ ګټلو یو مصدر او ذریعه وګرځي.

دالاندې ذکر شوي صنایع چې هنري او لاسي صنایع دي زموږ په هېواد کې زیات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولایتونو کې زیات رواج لري. ویل کیږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړې صنعت دکیفیت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځینې هېوادونو لکه ایران، چین ، ترکیه او نورو د رقابت لامله یې په کار او کیفیت کې یو څه بدلون راغی او بازار یې راښکته شو .[124]

باید په یاد ولرو: د هجرت په وروستیو کلونو کې د غالیو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پیمانه شروع پیل شو. د پېښوربښار سره نزدې سیمې لکه زریاب کالونی، افغان کالونئ ،ارباب روډ،جهانګیرآباد، بورډ او د مهاجرینو کیمپونه لکه د جلوزو کیمپ، شمشتو کیمپ او داسې نورو کې زیات مهاجرین د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خیبر پختونخوا ځینې سیموکې د نوموړي کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت یې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله یې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نشي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بیا به هغوخارج ته صادرولې او هلته یې خرڅلاو د پاکستان په نوم تمامیده.

ب- ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ کې د کندهار ولایت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د-پوست دوزي،زیورات سازي،شبکه کاري،ظروفبرنجي،ظروف چوبي.[125] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګرئ ته وده ورکول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچینه او د یو هېواد د صنعت او تولیداتو بشپړونکي عملیه ده. همدارازد کلتور او ثقافت د تبادلې یوه مهمه وسیله ګڼل کیږي.کله چې د یو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفیر په توګه کتل کیږي.

د تاریخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځینې مسلمانوسوداګرو ځانګړی رول لوبولی دی،د مثال په توګه د آسیا د لوی وچې د جنوب ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارک دین د مسلمانو سوداګرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره

---

[123]- وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷

[124]- افغانستان در سایه سیاست ، اقتصاد و فرهنګ ،محمد حلیم تنویر، ص ۱۵۴

[125]- وګوره: مخکنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زیاتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پیداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسیتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړاندیزونو ته ځیر شئ:

أ. زمونږ هېواد چې د میوو په برخه کې غني دی، باید چې د لمدې او وچې میوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډیو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خلیج عربي هیوادونه، همداراز د اسیا ختیځ او جنوب ختیځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړیوالو ته د افغانستان وروپیژني،پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هیواد کې د اسلامي شریعت پر بنسټ لوایح ترتیب شي.

ج. د ټکسونو په میدان کې اسلامي شرعي قوانین مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضایي محاکمو نه وروسته په درغلیو کې ځانګړې شهرت لري - باید د هغې د اصلاحاتو لپاره یو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفایتي شتون لري،باید د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګریزو خونو کې امین او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساینې لپاره هلې ځلې وکړي او هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتیاوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته یوازې د هغو شیانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شیان چې په اسلامي شریعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي،د فحشاء او عریانۍ اړونده توکي،نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

باید هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خویونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکریانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خویونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د یو څو پیسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان یې کړي.

یو مسلمان سوداګر باید پدې پوره یقین ولري چې د حرامو توکو راواردول،یا په سودګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجایزه طریقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.باید پدې هلکه د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[126] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

[126]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

۱– د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ويل کیږي چې یو مسلمان يي د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي.

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمايي: «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ».[127]ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما لڅخه د زکات ویستلو پواسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه ، ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خويونو څخه خلاصيږي.[128]

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ويلي:«زکات ګناهونه له منځه وړي، د برکتونو او ګټې د زیادت سبب ګرځي، په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او ګټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي.د نیستئ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزلان به له فقر او لوږې مره او له منځه ولاړ شي.[129]

د اسلام سپیڅلی دین هر یو توان لرونکی وګړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه تړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لګښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې يې هم مصرف کړي .او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا يې نه پوره کوي، نو د داسې وګړي لګښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لګښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وګړي چې شتمن يې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلك لکه: یتیمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاګان سړي ؟ څه به کوي شوده ګان او ساده وګړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلك؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلك کومو ته چې کار او کسب نه پیداکیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري،خو د مزدورئ عوض يې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

ایا دغه نوموړي خلك سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پریښودل شي چې له پښو يې وغورزوي او مات يې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلك دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلك نه دې هیر کړي، بلکې دوی ته يې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې

127- التوبة ١٠٨

2- وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امين الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

3- - حجة الله البالغة ٢ \ ٣٩،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغې پواسطه يې اړتيا پوره شي او شتمن شي.[130]

۳ – د زکات اهميت :

زکات د اسلام ددين له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دين د الله تعالی له طرفه راغلی او بشريت ته وروستنی پيغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پيړۍ تيرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نيستمنو په اړتياو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ.په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغلی او نه د ټولنې کوم وګړي يا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قايمول په ټولنه کې کوم عارضي او يا دويمي حل نه دی، بلکه هغه د ټولنې د ټينګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي،او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه يوه ستن ده .

په هغه مشهور حديث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما واي چې د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ دی هغه داچې ګواهي ورکول دي پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ ودرول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي .

په قرانکريم کی زکات ورکول د مومنانو ،پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د زکات نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوی ..

پرته له زکات ورکولو څخه مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نشي داخليدلای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړې: ((هُدًى وَرَحۡمَةً لِّلۡمُحۡسِنِينَ ۞ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ۞)).[131]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی يقين (پوخ باور) لري .[132]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړی دی، دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو پواسطه يو انسان د اسلامي وروروليئ حق پيداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي،الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِ ۗ[133] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو ستاسې ديني ورونه دي)).همدارنګه په هغې سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالی فرماي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ)).[134]نو که چېرې هغو (مشرکانو) له شرک نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي . د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا وکړه((په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم،څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي،يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دا الله پېغمبر صلی الله عليه وسلم ته به يې ورکولو –

---

[130]- مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵

6- لقمان ۳ -۴

[132]- وګوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱

[133]. التوبة ۱۱

[134]. التوبة 5

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[135]

۴ – په دنيا کې د زکات نه ورکولو سزا:

د زکات له ورکولو پرته مومنان د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نشي ګرځيدلی د کوم چې يې ورسره وعده کړې، الله تعالی فرمايي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۝٤٠ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ۝٤١)).[136] او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دين مدد کوي. يقينا الله تعالی توانمن او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کی قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي، پر نيکيو سره امر وکړي او د بديو مخنيوی وکړي . اود کارونو وروستنۍ پايله خاص الله ته ورګرځي.

د حديثو په يو روايت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ**)).[137] هيڅ يو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالۍ سره ازمايلي دي. د حديثو په يو بل روايت کې راغلي: ((هيڅ يو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر دا چې له باران څخه به بې برخې شي او که چيرته څاروي او حيوانات نه وای، نو هيڅکله به پرې باران نه وی وريدلی.[138]

۵– د زکات مستحق خلک:

په عمومي توګه د زکات مستحقين اته ټولګي خلک دي چې پخپله يې الله تعالی پخپل کلام مجيد کې يادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ۝٦٠)).139 په تحقيق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقيرانو او مسکينانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورين وي، او د هغو لپاره چې د هغو د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره ، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله تعالی له لوري يوه فريضه ده او الله تعالی په هر څه پوهيدونکی او د حکمت خاوند دی .

الفقراء،المساکين: له فقير نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تيرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغه د معيوب والي يا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، يا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي که ورسره څه پيدا شي، نو پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودريدلی شي. د مثال په ډول ، يتيم، کونډه، وزګار (بيکاره وګړی) او هغه کسان چې ناڅاپي پېښو ځپلي وي .

د مسکنت په لفظ کی د عاجزئ ، بيوزلئ ، بيوسئ ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکينان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زيات بيوزله وي.[140]

د حنفي فقهې له نظره فقير هغه چا ته واي چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او يا د نصاب برابر شيزونه لري،خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکين هغه چا ته وايي چې هيڅ ونه لري.[141]

---

135. متفق عليه
136. - الحج ۴۰- ۴۱
137. المعجم الاوسط، للطبراني
138. سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).
139. التوبة ۶۰
140. تفهيم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ 140
141. فقه الزکاة، يوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاملین علیها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د لیکنې، او د هغې د ویشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلك که فقیران او مسکینان هم نه وي، لکن د هغو تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[142]

مؤلفة القلوب: د زړه تالیف یعنې د زړه تسخیرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګیا دي او د مال په ورکولو د هغو جوش سړیدای شي، یا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتیدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کیدای شي، یا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغو دپخوانۍ دښمنۍ او نیمګړتیاو په لیدلو سره دا ویره وي که مال سره دهغوي زړونه نرم نکړای شي، نو بیرته به د کفر لوري ته واوړي .داسې د زړه رامایله کیدونکو خلکو ته دې دایمي تنخاګانې وټاکل شي، یا دې موُقتي بخشش ورکړی شي، د اسلام ملاتړ او مرستندوي، یا حکم منونکي او فرمانبردار، یا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنیمتونو) او له نورو عایداتو نه هم مصرف کیدای شي. او که اړتیا پېښه شي،نو د زکات له بودیجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې یې پدې آیت کریمه کې یادونه شوې ده. دغه راز خلکو لپاره دا شرط نه ده چې که فقیران ، مسکینان او مسافران وي ،نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نیوی کیدای شي، بلکه که هغو شتمن او دقدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې ډېرو خلکو ته د زړونو تسخیرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کیدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ایا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنیفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رایه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مولفه القلوب) ته څه ورکول نه دي روا. د امام شافعي رحمه الله دا رایه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخیرولو لپاره د زکات له بودجې نه ورکول کیدای شي، خو کافرانو ته نه. د ځینو نورو فقهاو دا رایه ده چې د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتیا پیدا شي نو ورکولی شي.[143]

فی الرقاب: یعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړي وي چې که دومره پیسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بیې په اداء کولو کې مرسته وشي. دویم داچې په خپله د ز کات په بودیجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دویم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه) ،سعید بن جبیر، لیث ، ثوري، ابراهیم نخعي، شعبي، محمدبن سیرین،احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله عنهما) حسن بصري،مالك،احمد او ابوثور یې روا ګڼي.[144]

الغارمین: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ویل کیږي چې پر هغه پور وي او له پور څخه زیات نصاب نلري.[145] او د یو شمېر فقهاو رایه داده چې کوم وګړي په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بایللی او ځان یې پوروړی کړی وي،له هغه سره دې مرسته نه کیږي ،ترڅو چې یې توبه نه وي ویستلې.[146]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود و چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به یې خپل مالونه لګول او یا به یې ددې کار لپاره پور اخستلو ، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي،که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وینې تویدنې،او د مالونو د ضیاع کولو مخنیوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقیقت کې یې د شرف او مروت سپڅلی کار تر سره کړ، نو هغه

142- تفهیم القران ۲\ ۲۹۳

143- مخکنی مرجع ۲۹۴\۲

144- تفهیم القران 2\ 296 .

145- فقه الزکاة، یوسف القرضاوي 2\ 622.

146- تفهیم القران 2\ 296 ، 297

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته شریعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده چې پور یې خلاص شي .[147]

في سبیل الله: یعنې د الله تعالی په لار کې، او د الله د لارې لفظ عام دی، د نیکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخلیدای شي. له همدې امله ځینو علماو ویلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نیکۍ په هر ډول چارو کې لګول کیدای شي. خو حق خبره داده او د ائمه سلف غونډ اکثریت پر همدې قائل دی چې دلته له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعنې هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغی پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغو د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات نه مرسته ورکول کیدای شي.که هغه پخپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې پخپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي توګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغو د اړتیا پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي .[148]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم پخپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي،ترڅو د خپل سفر اړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[149]

۶- د زکات نظام د تطبیق په موخه:

زکات یو ټولنیز عمل دی چې د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري، او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چې یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (**والعاملین علیها**) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي سنت او طریقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بیلابیلو وختونو کې د مختلفو سیمو لپاره مامورین ټاکل، او د زکات په راټولولو به یې مکلف کول، او بیا له هغه وروسته خلفاء راشدینو همدغسې کول .

علماو ویلي چې د مسلمانانو د حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورین ولیږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدینو زکات ټولونکي لیږل؛ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري،خو پر هغه څه نه پوهیږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځینې داسې وګړي هم شته چې سپیرتوب او بخل کوي..[150]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه باید ځانګړې بودیجه موجوده وي چې حساب یې معلوم وي او پخپلو مستحقینو باندې وویشل شي.له پخوانیو پیړیو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بیت الزکات) درلود . د حنفي فقهې پوهانو د بیت المال د پانګې او بودیجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړې دي.

الف- د زکات خونه (**بیت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څریدونکو څارویو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورینو په لاره تیریدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کیدل.

ب- د جزیې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنیمت د مالونو خونه.

147- وګوره: فقه الزکاه یوسف القرضاوي 2\ 663

148- تفهیم القران 2\ 297 ، 298

149- معارف القران مولانا محمد شفیع 4\ 248

150- وګوره: فقه الزکات یوسف القرضاوي 2\ 747،748 ، 753 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د بې ښځتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نلري ، موندل شوي ځيزونه چې ښځتن يې معلوم نه وي او داسې نور .[151]

نو بايد چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسيسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په اداراتو او کميټيو کې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولايتونو څخه ولسواليو او قريو ته د زکات ادارات او کميټۍ وغزيږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي، او د همهغه سيمې پر فقيرانو او متسحقينو باندې توزيع شي .

پدې باندې دې هم غور وشي که چيرته د زکات په ورکولو سره وخت په وخت ځينې فقيرانو ته د کار او کسب وسايل واخستل شي چې هغوی پرې کار وکړي، او لدې لارې پر خپلو پښو ودري. او دا داسې يوه تجربه ده چې په ځينو اسلامي هېوادونو کې ترسره کيږي لکه دسوډان اسلامي دولت .

زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات د ټولولو نظام به د ټولنې د اړمنو او بيچارو خلکو په نيستئ منځه وړلو کې زيات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه شتمن لرو کوم چې ميلونران دي او مالونه يې بې شمېره دي، نو بايد چې حکومت د زکات د نظام د رايجولو لپاره کوټلي ګامونه واخلي. همداراز زموږ مسلمان ولس د خپل ديني مکلفيت پر بناء پدې هکله پوره تعاون او مرسته وکړي، ترڅو مو په هېواد کې د فقر کچه راکمه او د هغې په مخنيوي کې رغنده رول ولوبول شي.

بايد په ياد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بيت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بيت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقيرو او بيچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خيراتونه چې خلك يې پخپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بيت المال ته ورکوي ، بايد چې د هغې د راغونډولو تنظيمولو او ويشلو په هلکه پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنيمت (ولجې) له مال څخه، او د خښو خزانو او کانونو نه راويستلي سرو زرو او سپينو زرو او داسې نورو څخه د بيت المال مقرره پنځمه برخه .

ج-فئ :هغه مال چې تريدلی او تښتيدلی دښمن يې تر شاه پريږدي او بې له جنګ کولو مجاهدينو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول بيت المال ته ورګرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بيرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، يا هغوی ته پريښودل شويوي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزيه : هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فيصله شوې اندازې سره سم اخستلی کيږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنيو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کيږي او تر شا يې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف: هغه څه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکيت نه وويستلی شي او په ټولنيز ملکيت کی ورکړی شي.[152]

---

[151]- وګوره: فقه الزکات 2\ 757، 758

[152] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی ، ص۵۲۷-۵۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنیاوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنیوي کې د ټولنې بیلابیل اړخونه مسئولیت لري چې مهم یې: شتمن وګړي ، ولسي پیوستون، حکومت، خیریه ټولنې او مئوسسات،علمي او مصلح شخصیتونه.

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بیچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپیداکولو څخه وروسته ټولنه یو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کیدی شي، او دې موخې ته د رسیدلو په خاطر د دې اړتیا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بیچاره خلکو د لاس نیوي فضایل بیان شي، دیني آګاهي او بیداري پیل شي، او پدې میدان کې ځانګړي مبارزه وشي.

أ. الله تعالی فرمایلي دي: ﴿لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلۡمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ﴾.[153] نیکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختیځ یا لویدیځ لوري ته واړوئ، بلکې نیکي داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملایکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پیغمبرانو ایمان او باور ولري، او سره د مینې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، یتیمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مریانو په ازادولو کې یې ولګوي.

له پورتنې الهي ویناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کیږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته باید د اخلاص پر بنسټ وي په آیت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مینه لري، خو بیا یې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي،او دا طبیعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد یې اجر او ثواب هم نشته دی.

دویم : په آیت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پیژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده یې پکې نمائنده ،او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له یو بل آیت په ډاګه همداسې معلومیږي الله تعالی فرمایي: ﴿وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِ﴾.[154] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې یې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي یاست.

دریم : د ﴿وفی الرقاب﴾ څخه مراد د مریانو خلاصول دي.د مریتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهلیت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنیوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مریتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال یې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځینو فقیروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بیا یې بډایا هېوادونو ته قاچاق او هلته یې خرڅلاو..

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا باید په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځینې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارئ او اړتیا په وجه د غلامئ پر ځیر چلند او یا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، یاخو

---

[153]- البقرة ۱۷۷

[154]. الحدید ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې زیات شاقه کارونه وربانديې کیږي، له تربیې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او یا خو د بد اخلاقیو ښکار ګرځیدلي،نو باید چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمایي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[155] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړی په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنیا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بیشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آیت څخه دا لاندې یو څو ټکې هم استفاده کیږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د یو بدن حیثیت لري –لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځیني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو وروڼو سره مرسته او ښیګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې د موسی علیه السلام قوم قارون ته وویل:(وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ).

دویم :شتمن وګړي باید لدې څخه ونه ویریږي چې په مرسته کولو سره به یې مالونه کم شي، او یا به د هغوی په اقتصادي پرمختیا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي، بلکې هغه تا دا اختیار دی چې په جایزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ).

دریم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له یو وخت څخه تر بل وخت پورې توپیر لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونې کیدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نیولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجایزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقیرو، بیچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کیږي.

۲-ولسي پیوستون:

د فقر او نیستمنۍ په منځه وړلو کې دا اړینه ده چې په ولس کې د همدردۍ او خواخوږۍ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پیوست او یو موټی کړو،ترڅو د دې پدیدې او د دې په څیر د نورو په مقابل کې یو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او یا په هره سیمه کې میشت مسلمانان یو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (یو تن) حیثیت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[156] د مومنانو په خپلو منځونو کې یو بله سره محبت کول، یو پر بل مهرباني ، او یو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه یو بدن کله چې یې یو غړی دردمن شي، نو ټول بدن یې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[157]څوک چې څلویښت شپې د اړتیا خواړه وساتي (زخیره کړي)، نو له الله تعالی نه بیزاره کړی شو، او الله تعالی ورڅخه بیزاره شو، او د هرې کومې سیمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبایي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

[155]. القصص ۷۷
[156]. مسلم
[157]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط راپه ګوته کیږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید پخپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپیژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولوپواسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو او ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نشي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د نا امنیو ښکار وګرځي.

دریم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ،وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[158]تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

د دې دواړو احادیثو په رڼا کې موږ دا ویلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ یو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

څلورم : له حدیث څخه دا هم څرګندیږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته باید شامله وي؛ځکه چې دحدیث دا لفظ(**امْرُؤٌ**) عام دی، که چیرته د هغوی ترمنځ غیرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئولیت لري چې مرسته یې وکړي.

یو مسلمان وګړي او یوې مسلماني ټولنې ته بیلګه او نمونه خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ یو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرایل) راغی او د الهي وینا د لوستلو امر یې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په لیدو سره بیا هغه څه اندیښمن شو، کله چې خپلې بې بي خدیجې رضي الله عنها ته یې تشریف راوړ او هغه قیصه یې ورته بیان کړه، او خپله اندیښنه یې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وویل چې: ((په الله تعالی قسم چې هیڅکله به الله تعالی تا پریشانه اوشرمنده نه کړي، بیشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بیچارو سره مرسته کوې، میلمه نوازي کوې، او د ښېښو ځپل شوو لاس نیوی کوې.[159]

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم له ټولو خلکو څخه زیات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په میاشت کې خورا زیات و، هغه مهال به چې جبریل (علیه السلام) ورته راته او قرنکریم به یې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پیروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته یې ښې بیلګې او نمونې پریښودې، د هغه لومړني یار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، یاوینځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذیب سره به مخ شو، نو هغه به یې په پیسو واخست، او ازاد به یې کړ، چې د مشرکانو له تعذیب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار ولید، نو ورته یې وویل: زویګیه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پیسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وویل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا ایاتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ

---

[158]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

[159]- دا د هغه حدیث د یوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾».[160] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله یې ورکړي، بلکې یوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترینه خوشحاله شي.[161]

کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له مکې مکرمې څخه مدینې منورې ته هجرت وکړ او هلته یې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پیوستون او پیاوړتیا په خاطر یې د هغې د وروروليې نظام قایم کړ. چې د هغې په پایله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرینو) ته پخپلو مالونو او جایدادونو کی برخې ورکړي، آن تر دې چې یو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د یوې د نکاح کولو وړاندیز هم وکړ .[162]

په مدینه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ یو انځور په قرآن کریم کې داسې هم ذکر شوی دی:«وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةٗ مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾».[163] او وهغه کسان چې د مهاجرینو له راتګ څخه مخکې یې ځای نیولی (په مدینه کی استوګن دي) او ایمان یې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مینه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرینو) ته ورکولی شي دوی یې پخپلو سینوکې د اړتیا احساس نه کوي، او پخپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم پخپله محتاج وي .

د دې آیت په تفسیر کې مفسرین د مهاجرینو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ یو دوه کیسې ذکر کوي :

لومړۍ کیسه: مهاجرین چې کله د انصارو ښار (مدینې منورې) ته راغلل، نو هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دا وړاندیز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرینو ورونو تر منځ یې وویشه! د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهیږي، دوی له هغه سیمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ایا داسې نشي کیدای چې پخپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه یې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وویل: « **سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا** – موږ واوریدل او ومو منل». بیا مهاجرینو عرض وکړ: موږ هیڅکله داسې خلک نه دي لیدلي چې پدې اندازه ،او دومره ایثار کوونکي وي چې کار دې دوی پخپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاینه وکړئ او د دوی په حق کې د خیر دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کیږي .[164]

دویمه کیسه: یو مهال رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یو سړی راغی او ورته یې وویل: لوږه راته رسیدلې ده. رسول الله صلی الله علیه وسلم خپلوبیبیانوته ته د کوم خوراکي څیز په موخه خبر ورولیږه،خو له بیبیانوسره د خوراک کوم څیز نه ؤ. بیا یې صحابه کرامو ته وفرمایل: ایا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه میلمه کړي او الله تعالی وربادی رحم وکړي ؟ له انصارو څخه یو سړی ودرید او وویل: ای د الله تعالی استازیه! زه به دا کار وکړم. نو هغه میلمه یې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې یې خپلې میرمنې ته وویل : دا د الله تعالی د استازي میلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! میرمن یې وویل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وویل: کله چې ماشومانو خوراک وغوښت، نو ویده یې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. میرمن یې همداسې وکړل.کله چې سبا دغه سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، نو هغه ورته وفرمایل: الله تعالی حیرانتیا وکړه

---

[160]. اللیل ۱۹- ۲۱

[161]- وګوره: تفهیم القران : 6 \ 489 .

[162]- وګوره:الرحیق المختوم، المبارکفوري، ص ۱۸۵ - ۱۸۶

[163]- الحشر ۹

[164]- تفهیم القران 6\ 547-548

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يايې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آيت يې نازل کړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ)).[165]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعیت په وړاندې له مهمو دندو څخه یوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعیت پالنه ده. دولت مسئولیت لري چې خپل رعیت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرې کړي ..د خلفاء راشدینو او د اسلام په تاریخ کې د نورو خلیفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتیږي چې هغوي د رعیت او ټولنې د هوساینې او د معیشت د تامین لپاره هلې ځلې کولې او دای خپله مهه وجیبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار یو جهاني شهرت لري چې د رعیت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبریدو په خاطر به ګرځیده، ترڅو یې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې یې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځینې حالاتو کې پر بې وزلو او بیچارو خلکو باندې پخپله مالونه او خوراکي څیزونه ویشل. یو وار یې دا وینا وکړه: که چیرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو یو کال به د رعیت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتیا وې لري،کیدای شي زما والیان او حاکمان یې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وویل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه میاشتې تیروم بیا یې نور لوي ښارونه او د خلافت ولایتونه یاد کړل، او وویل چې پدې ټولو کې به دوه دوه میاشتې تیروم .[166]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نو هغه کال یې غوړي ونه خوړ ل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تیرولو، د مسلمانانو د بیت المال ساتنې ته یې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه یې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ویشل او د خپلوی لحاظ یې نه ساتلو ..[167]

زموږ د ولس د نیستئ په مخنیوي یا کمولو کې د حکومت او دولت کردارډېر مهم او مسئولیت یې خورا زیات دی.که چیرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو،او اسبابو ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب یې د حکومت بې پروایې، د حاکمانو بې کفایتي او د مسئولیت نه احساس دی، همدارنګه په بیت المال کې درغلي او خیانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لومړي څپرکې څرګندونه وشوه.

د طبقاتي نظام جرړې ویستلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوایرو له لارې ستر خیانتونه وشو، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بیچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي، ولس به مو له فقر او بیچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پایې.. امام ابن خلدون -رحمه الله - پخپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان ایښی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** ـ تیری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانوونکی دی) او بیا یې د واقعیت پر بنسټ د نوموړې موضوع پوره شننه کړ ې ده[168] همدارنګه امام مودودي رحمه الله پخپله یوه لیکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو پیرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته یې امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل،او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او

165- وګوره: تفسیر ابن کثیر 4 \ 362 ، چاپ : نشر مکتبة حقانية بشاور .

166- وګوره: تاریخ الأمم الإسلامیة (الدولة الأمویة) الشیخ محمد خضری بك ۲\ ۱۳-۱۵

167- وګوره: تاریخ الخلفاء ،الامام السیوطي رحمه الله 128-130

168- وګوره: مقدمة ابن خلدون 286-287

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردي ختمه شوه.[169]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو څيزونو څخه دی چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نيولی او ظلم او تيری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي: ((د ولسونو د پناکيدو، کمزورۍ او د هغوي تاريخي کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمار- رنګول)، او (هلاك - تباهي) سره تعبير کړی او دای په زغرده ويلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل،په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکريم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب پخپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[170] دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[171]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنئ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

١ - د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

٢ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي .

٣ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي .

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي ، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامين شي.

٦ - د فقر او نيستئ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې اقتصادي پروژی پيل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بيت المال د نورو مالي وسيلو راپيداکولو، دهغی ساتلو او په مستحقينو يې ويشلو ته پوره پاملرنه وشي.

٧ - د بيت المال اموال او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وويشل شي، او کومك او مرسته بايد د احتياج په اساس باندې وي.

۴– خيريه ټولنې او مئوسسې:

خيريه مئوسسات لکه له نوم څخه چې يې معلوميږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنياد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بيچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو ميدانونو کې خير او ښېګڼه ورسوي.

---

[169]- وګوره: بر الأمان،امام مودودي، ص 32

[170]. آل عمران ١٨٢

[171]- الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي،او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[172] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ.

او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[173] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ویناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((**عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ» . وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ**)).[174] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پېغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشي)).و وې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[175]بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو (یا مرسته کوونکو) څخه دی کوم چې په پوره توګه نافذوي (او یا ورکوي) د نفس په خوښۍ سره هغه چا ته چې هغې ته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه مئوسساتو رامنځ ته کېدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده مئوسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل، همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه مئوسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

دا یو حقیقت دی چې د ملل متحد اړونده مئوسسات یا نړیوالو مئوسساتو هم د هجرت په چاپیریال او په داخل د هېواد کې هغه مهال په پراخه اندازې مرستې وکړې،همداراز د غربي او ځینې کفري هېوادونو لخوا ځینې تمویل کېدونکې مئوسسې چې د هغوی له جملې څخه یې یو شمېر د ځانګړو هدفونو د لاس ته راوړنې لپاره تاسیس شوې وې او دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا یې اداره کېدله چې زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[176]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غونډې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، نو د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو مئوسساتو ترڅنګ محلي مئوسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې مئوسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو مئوسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پیسې واخلي، له هغې وروسته څه د لوی مئوسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

---

172. المائدة ٢
173. المائدة ۴٨
174. مسند احمد
175- صحیح مسلم ، كتاب الزكاة ،، باب أجر الخازن الأمین
176. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ٣٠) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ايا د مئوسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او يا به يې وکړي چې دغه او هغه پيسې ټولې د ملت او بيت المال دي، او هر ډول ناوړه او ناجايزه تصرف پکې په بيت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه دی .او د بيت المال يوه پيسه چې هم څوک خوري، نو له عادي حرام خوری څخه يې سزا زياته ده، نو معنی دا چې اور به خوري، او د الهي عدل په غوښتنه يې سزا اور ته داخليدل دي..

په هېواد کې مؤسسات هغه وخت د خلکو او د حکومتي چارواکو د اعتراضاتو او نيوکو لاندې راغلل چې د ملت مال يې خپل مال وګرځولو ، سره لدې چې د نوي حکومت ځينو چارواکو به په مسلسله توګه پر مئوسساتو باندې نيوکې کولې او د هغوی درغلۍ به يې په ګوته کولې، خو پدې ميدان کې هيڅ کوم اصلاحاتات رامنځ ته نه شول.کله چې ښاغلی رمضان بشر دوست د پلان وزير وټاکل شو ، نو په خپل ړومبني کانفرنس کې يې وويل: مئوسسات د کارونو پر ځای پيسې خپلو جيبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتيا ده چې د نړيوالو تصفيه حساب کمپنيو په ذريعه د هغوی حساباتو تصفيه وکړل شي ترڅو اصل حقيقت معلوم شي.[177]

له مئوسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هيڅ مثبت ځواب ورته ونه ويل شو ، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له مئوسساتو سره محاسبه وکړي.او هغه ځينې حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانيدلې چې دمئوسساتو د درغليو مخه ونيسي.بلکې په ډيرو حالاتو کې د اړونده ادارو او دهغوی د ځينو اشخاصو له پلوه له مئوسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پيسې چې د هېواد د بيارغاونې پروژو لپاره له بهر نه راليږل شوې وې، زياتره يې لومړی د مئوسساتو د بهرنيو کارمندانو ، داخلي رئيسانو او مامورينو ، او د مئوسساتو په غيرو اړينو لګښتونو کې ولګيدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او کم لګښت پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بوديجې چې حکومت او مئوسساتو ته د افغانستان د بيا رغاونې او آبادئ لپاره ورکړل شوې دي، ايا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بوديجې او پيسې مو د خپلو ځانونو د عيش او عشرت لپاره په ناجايزو لارو سره جمع کړي، او يا مو راروانو نسلونو ته زخيره کړې وې، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او په هغه لويه ورځ د حساب کې د محاسبې او بيا دعذاب او جزاګانو په راياد ولو سره يې بيرته بيت المال ته وسپارئ!

ايا پدې حيثيت سره چې تاسې مسلمانان ياست، په مُؤْمِنٌ بِهِ شيانو ايمان لرئ او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنيا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقونه يې اخستي وي د آخرت له مسئوليت نه د خلاصون لار يې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي؛ دا ځکه چې له حقوق العباد څخه په توبه ويستلو کې د توبې يو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اويا ورڅخه معافي وغواړي.

او که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلي خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه دارايي او د بيت المال وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او داسې نورو خيريه او عام المنفعت چارو کې يې ولګوي. د دين علماو ويلي دي چې د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[178]

19- وحدت اخبار 31 مارچ ، 2004 م 88 شماره ، 28 جلد ، 6-5 مخ .

178. – وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابن تيميه، ص ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان بايد پدې باندې پوخ باور (يقين ولري) چې الله تعالی به په قيامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمايي: (وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ۝٤٧)[179] او کيږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قيامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هيڅ نفس د هيڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه ديوې دانې د وري (يا سپيلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي يو. او فرمايي: (يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ أَشۡتَاتٗا لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ ۝٦ فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ۝٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ۝٨)[180] پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خير کار کړی وي، بدله به يې و ويني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به يې وويني.

يو مسلمان بايد د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله عليه دغه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځوي چې: (لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ.[181] نه رالويږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لايق دی (چې پکې وسوځي). الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفيق ورکړي چې په دنيا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي،ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې مئوسسات د هېواد د فقر وړلو او بيچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړانديزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنيوي په لار کې بايد د مئوسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ،او تعاون موجود وي، چې يو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دريغ ونه کړي، يو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې يو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتيجه کې به له يوه پلوه کارونه په سمه طريقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زياتو اړو خلکو ته ورسيږي او زيات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خيريه مئوسسات بايد د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت يې د کارونو ارزونه شوي وي، د پروژو په تطبيق کې د ستونزو راپيداکيدل،د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه اخستونکو رضايت، اړونده تخنيکي مسايل او داسې نور شتون ولري، او بيا دغسې معلومات په مسلسله توګه د مئوسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- مئوسسات بايد د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پياوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجيح ورکړي.

۴ - ځينې وطني او محلي مئوسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو يې وويشي، يا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي يې تمويل کولی شي مثلا د تعليم او تربيئې په برخه کې د قرآن کريم د زده کړې حلقو تاسيس، د ټولنيزو خدماتو په برخه کې د يتيمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسيسول او داسې نور.

---

[179]- الأنبياء ٤٧
[180]- الزلزال ٦- ٨
[181]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- ځينې محلي مئوسسات بايد د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی داسې صنعتي يا زراعتي وړې وړې پروژې قايمې کړي چې هغوی پکې په کار باندې مشغول کړای شي، او که پدې لار کې د ځينو نړيوالو مئوسسو څخه پور اخستنې ته اړتيا وي، نو بايد چې له سود سره يې وانخلي او نه په هيواد او ټولنه کې د سود رايجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به يې تاوان زيات او د الله تعالی او دهغه د پېغبمر صلی الله عليه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – دعلمي او مصلحو شخصيتونو هلو ځلو ته اړتيا:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زيات شمېر ديني يوهان او يو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بيلابيلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دی چې د خپلو اصلاحي موضوعاتو په لړ ليک کې دا لاندې نقاط هم ورا ضافه کړي:

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم يې فرض کفايي دی. رسول الله صلی ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[182] ژر دی داسې اميران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دی او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئوليت زيات دی او که هيڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ:دَعَانَا النبيُّ ـ صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا: عَلى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعِ الأمْرَ أَهْلَهُ، إلا أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرْهَانٌ).[183]له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: مونږ رسول الله صلی الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې درباندې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

---

[182]. مسلم
[183]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي: ((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ)).**[184] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دی. نو پدې حديث شريف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه کې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پکې چوپتيا اختيار نه کړي، بلکې حاکم او امير ورته متوجه کړي.[185]

دويم: چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور او خادم حيثيت لري:

نو په حکومت، مئوسسه او يا په عام المنفعت پروژه کې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسی ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير!** پر تا دې سلام وي ای امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پريږئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[186] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې او د کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنۍ او ورستنۍ سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

دريم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دی:

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوهه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر خلک يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زيات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟[187]

څلورم: ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي:

د خلکو دعامه کارونو مامور او مسئول چې کوم معاش اخلي پدې اساس يې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقديموي، خپل کار او وظيفه به بيګار او يو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئوليت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بيت المال کې له خيانت کوونکو به وګرځي، او پدې طريقه به د ماموريت معاش ورته حرام وګرځي.

پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري:

کله چې يو مامور او مسئول په کارونو کې د مسئوليت احساس نه کوي، د خلکو خدمت په سهي توګه نه شي ترسره کيدلای، نو هغه بايد چې د خپلې وظيفې او مسئوليت په اړه بې احساسه نه وي، بايد چې دغه مسئوليت او مکلفيت له شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې يو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموريت کې هم بايد چې د يو مامور اومسئول هڅه او

---

184. جامع الترمذي
185. د (قواعد نظام الحكم فى الاسلام، الخالدي) كتاب، لنديز او ژباړه، محصل غازي زاده.
186. السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص 9
187- د مخکنی مرجع 25 مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوښښ زیات وي،ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیولی شي چې د کارتوانایي ولري، امین وي، له الله تعالی څخه ویره او خوف لري..

الله تعالی فرمایي:((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [188]بیشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدوری ونیو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو باید چې حکومتي اداري او د بیت المال اړونده ارګانونه په وظیفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئولیت باندې په ګمارلو کې دا دوه معیاري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په تنې وخت کې په کار باندې په توانمندی کې تخصص او مسلک هم داخلیږي، او په امانتداری کې د امانت صفت چې ضد یې خیانت دی، که یو سړی هر څومره مسلکي وي، خو امین نه وي، نو بیا هم د وظیفې لپاره وړ نه دی، او که امین وي، خو د کار اهلیت نه لري، نو بیا هم مناسب نه دی.

له بده مرغه موږ په اداراتو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یاماموین د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پیسو او دارایانو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي،له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي.. نو ایا ددغسې خلکو سموالی به پرته له الهي خوف نه پر بل څه باندې وشي، نو باید چې واقعي مصلح خلک د دې لوی مصیبت په درملنه کې فکر وکړي، او د الهي خوف او ویرې داسې نسخه پکې وکاروي چې له امله یې اصلاح او یا د ملت له سر نه لرې او ګوښه کړای شي.

شپږم: د چارواکو او مامورینو د اصلاح په موخه:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، او په امانتداری سره خپل کارونه سر ته ورسوي،باید چې د خیانت ، رشوت او د هغې اړونده کارونوڅخه د منع کولو ترڅنګ هغوی په سمه طریقه د لمانځه اداء کولو ته متوجه کړای شي.

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله واي ((د یو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د یو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د یو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څیز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دویم خلیفه عمر رضي الله عنه به خپلو والیانو او مامورینو ته پخپلو فرمانونو او لیکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله،او دا به یې ویل چې زما په نزد ستاسې پورې په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی،څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دین (او منصب او مسئولیت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نوروکارونو (اومسئولیتونو) ته به د هغه نه ساتل او ضایع کول زیات وي..

همداراز د یو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئولیت اړونده مسایلو باندې پوهه شي،د رشوت او درغلیو اړونده وعیدات ورته بیان شي همداراز د ډالی (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او د چارواکي ډالی قبلول هم په رشوت کې داخل ده چې دغه حکم زموږ په سپیڅلي شریعت کې د لمر په څیر روښانه دی.[189]

---

[188]- القصص 26

[189]وګوره: السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص 35,18 ,36 ,102.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې دعدل او انصاف تامینول

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی یو سنت او طریقه دا هم ده چې پرته له عدل او انصاف څخه آرامي او استقرار نشته ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هیڅ کمی او زیاتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي، الله تعالی فرمايي: ((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝))[190] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې یې تله (د عدل قاعده) اېښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تیری او بې عدالتي ونکړئ.[191]

په تفسیر کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څیز کې د خپل حقانیت دلایل، عدالت او مساوات قائم کړې او ایښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړیوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانیت په لاري سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقیم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هیڅ هسکوالی او ټیټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تیری وکړو.[192]

۱ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي:

لکه څرنګه چې په دنیا کې په فردي توګه یو انسان ته د ظلم او تیري سزا رسیږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنیزو ظلمونو او تیریو په سبب له ستونزو او مصیبتونو سره مخ کیږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمین کوي،شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: (په دنیا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سمیږي،که څه هم عدل کوونکي په بیلابیلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلك كه څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره یې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ویل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د مسلمانانو وي.او ویل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنیا له عدل او کفر سره پایښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نشي کولای.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[193] له تیري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې ښه لایقه ګناه نشته چې کوونکي ته یې په دنیا کې په ډېره بیړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تیري څخه.

نو معلومه شوه چې تیری او ظلم کول انسان له دنیاوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنیاوي چارې په عدل سره بناء وي نو پایښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه

---

[190]. الرحمن ۷-۸

[191].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ۸۳

[192]. تفسیر کابلی ۲/ ۱۳۰۳- ۱۳۰۴

[193]. سنن الترمذی..

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې دنياوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بيا پايښت نشي لرلای، که څه هم خلک يې د هغه ايمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له هميشني اور څخه نجات) مرتب دی.[194]

بدرالدين ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعيت يې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رايجول ښودلي دي، هغه وايي: ((بايد چې مسلمان بادشاه پخپل حکومت او پخپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمايي:((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ))يقينا چې الله تاسې ته پر عدل او ښيګڼه کولو باندې امر کوي.

او فرمايي:((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[195] او کله چې تاسې وينا کوئ، نو په عدل او انصاف سره يې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعيت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کيږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه يې ورته د کوم وطن او هيواد واک ورکړی وي،ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي)).[196]

تاريخ دا حقيقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تيری کول د ټولنې د پايښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډيو لامل ګرځي، پدې اړه يونامتو تاريخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله پخپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ليکلی دی چې (الظلم مؤذن بخراب العمران- تيری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بيا د تاريخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعيتونو پر اساس يې د نوموړې موضوع تحليل او څيړنه کړې ده.[197]

استاديوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکيدلو ،کمزوري کيدو ، د هغوی د تاريخی کارنامو د نه ترسره کيدو او وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسيره کړي دي. قران کريم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــــلاك(تباهی) سره تعبير کوي. او دا يې په زغرده ويلي دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی. دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړووړو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل،په ناجايزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غريبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کريم دا څرګنده کړې ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍاسباب يې پخپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده (ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾).[198] دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې ليږلي و او بيشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[199]

امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په يوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپير او امتيازي سلوک کيږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کيدلو لپاره لاره هواريږي،نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بيلابيلو بربادیو او تباهيو سره مخ کيږي، هغه وايي: ((له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو، پيرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې

---

194 -الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ٢٧-٢٨
195 . الانعام ١٥٢
196 .تحرير الاحکام في تدبير اهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص٦٩
197 - وګوره : مقدمة ابن خلدون ص ٢٨٦-٢٨٧
198 - آل عمران ١٨٢
199 - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوړه تصرفات وکړل، په معیشت کې یې ځانونو ته امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي یکې ختمه شوه)).[200]

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رایج وي، یو پر بل باندې زیاتی نه کیږي او نه د خلکو حقونه پیمالیږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کیږي، په روزۍ کې یې پراخي راځي او په میوو او غلو کې یې برکت اچول کیږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د یوحدیث په ضمن کې یادونه کړې ((د بنو امیه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجوري زړي په اندازه غټ و، یوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره لیکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کیدل)).[201]

او کله چې د ظالمانو بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته یو بنده (مهدي علیه السلام) راولیږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تیري ډکه شوې وي.[202] هغه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عیسی علیه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسیره کړي او دغه مهال به یوټولی خلک له یو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کیږي.. د لنګې اوښې شیدې به یوې لوی ډلې خلکو ته کفایت کوي.[203] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپیدا کیږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[204]

۲- بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

که دیموکراتان, یا د پانګوال نظام او د اشتراکي نظام پلویان او پیروان د دې دعوه کوي چې پدغې نظامونو کې عدل دی، حریت ،ازادي او مساوات دي،نو موږ پدې کلک باور او عقیده لرو چې د عدل او انصاف راتلل پرته د شریعت له واکمنۍ ناشوني دي، او د امت لپاره د هوساینې او پرمختګ ژوند بې له اسلامه نه شي راتللی،کله چې مسلمانانو اسلامي خلافت او اسلامي نظام درلود، نو له عدالت، انصاف، امن او هوساینې څخه برخمن ؤ.

الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿٥٨﴾)).[205] بیشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه یې خپلو څښتنانو ته وسپارئ، او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فیصله کوې، نو په عدل سره فیصله وکړئ، بیشکه هغه څه ډېر ښه دي چې الله تعالی تاسې ته پرې نصیحت کوي، بیشکه الله تعالی اوریدونکی او لیدونکی دی.

پدې آیت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي، او د عدل تامین او راتلل پرته د شریعت له تطبیقه نه ترسره کیږي.او پدې قول (إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصیف او مدحه کړې ده، نو ټول خیر د شریعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنیا چارې سمیږي، انسان ورباندې جوړیږي، او ټولو خلکو ته نیکمرغي او سعادت وربښل کیږي. او همدغه دالله تعالی حکم او فیصله ده، نو ایا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فیصله ښه کیدای شي. الله تعالی فرمایي: ((وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ

200- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

201- الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰

202- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حدیثو کتابونو کې پدې مفهوم حدیث ذکر شوی.

203- دغه خبرې په صحیح حدیث سره ثابتې دي، وګورئ (صحیح مسلم , کتاب الفتن).

204- الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱

205. النساء ۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾)).[206] او له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه فیصله کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې یقین لري. بلکې یوازې الله تعالی ښه فیصله کوونکی دی.

د اسلام دین دانسان د هدایت او لارښوونې دین دی هغه څه یې بشریت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمۡ لِمَا يُحۡيِيكُمۡۖ)).[207] ای مومنانو د الله او د هغه د پېغمبر حکم ته لبیک ووایاست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی، او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کیږي،او پرته له اسلامي شریعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساینه دې تامین کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بیلابیلو ډګرونو لکه: سیاسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځیدل، داځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پیروي ګمراهي او لارورکي ده، الله تعالی فرمایي: ((فَمَاذَا بَعۡدَ ٱلۡحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُۖ فَأَنَّىٰ تُصۡرَفُونَ ﴿٣٢﴾)).[208] او بې له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو تاسې (ای نامنونکو) ولې له حق څخه اړول کیږئ..

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دی هغه یې ګوري او ورڅخه خبر دی او کوم قانون چې یې ورته رالیږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حریت او ازادي یوازې د اسلامي شریعت په سیورې کې متحقق کیږي،او د دې برخلاف کله چې هم په یوه ټولنه کې د بندګانو او یا د هغوی د نظریاتو او تصوراتو پیروي کیږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځیرونو تړل کیږي چې بیا هلته حریت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل، او مساوات رامنځ ته کیدای شي.[209]

۳ – د ظلم او زیاتي مخنیوی کول یوه فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین هر ډول ظلم او تیري حرام کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتیدو حج) په خطبې کې داسې وفرمایل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[210]بیشکه چې ستاسې وینې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسی حرام دي لکه ددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا میاشت (ذو الحجة) کې -د اوینا یې څوځله تکرار کړه- بیا یې سر (مبارک) را جګ کړ او ویې فرمایل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبلیغ وکړ!

په حدیث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي چې الله تبارك وتعالی فرمایلي دي: ((يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا)).[211] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو یو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالی په قرآنکریم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمایي: ((مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ [212]- په قیامت کې به د ظالمانو لپاره نه نږدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه یې سفارش منظور شي)).او فرمایي:((وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾[213]-او ظالمانو ته به هیڅ مدد ګار نه وي)).

---

[206] المائدة 50
[207] الانفال ٢٤
[208] یونس ٣٢
[209] قواعد نظام الحكم فى الاسلام، محمود عبدالمجيد الخالدي ص ٨٢- ٨٤ ،
[210] متفق علیه
[211] مسلم
[212] غافر ١٨
[213] الحج ٧١

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)).[214] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تيارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو دبل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾))[215] - بيشکه چې الله تعالی په عدل، ښيګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[216] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د يو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نشي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهيزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وويرېږئ بيشکه الله پوهيږي پر هغو کاروونو چې تاسې يې کوئ.

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه:

په ټولنې کې د استقرار رامنځ ته کيدلو او د الهي مسئوليت رفع کيدلو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زياتي مخنيوې وشي او د يو مسلمان وينه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې يې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقونو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې بايد په ياد ولرو چې زمونږ په هيواد کې د چارواکې او منصب له لارې له پخوا راهسې ځينې چارواکي، مسئولين او قاضيان.. په خيانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځينو خلکو پکې د جهاد او مهاجرينو په نامه راغلي ډېر مالونه او پيسې په خپلو جيبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکيتونه يې وګرځول..او بيا د افغانستان له فتحې وروسته د مجاهدينو حکومت چې د ګډوډيو ښکار شو درغليو پکې لا زيات زور واخست..

او نن ورځ خو د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بيت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خيانتونه روان دي. که مونږ د هېواد حاکم نظام ته ځير شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر يا پورې د خيانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ يې د دنيا په کوز او بر سر کې واوريدل شو!

دا خو د حکومت او نظام په کچه، او تر کومه پورې چې د رعيت او عامو وګړو پورې اړه لري، نو بايد چې بايد چې هر وطنوال له هر ډول ظلم او زياتي نه ځان وساتي، کوم حقوق چې ورپورې اړه لري ورېې کړي، مخکې لدې چې بيا به په قيامت کې د هغې په بدله کې خپله نيکي ورکوي لکه څرنګه چې په حديث شريف کې راغلي دي.

بايد يادونه يې وکړو چې هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته يې د خپلو حقونو ورکول هم خورا زيات اړين دي،او دې کار ته بايد چې لومړيتوب ورکړ شي؛ داځکه

[214]. مسلم
[215]. النحل ٩٠
[216]. المائدة ٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بريالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[217] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کېږي.

۵– د چارواکو، قاضیانو او مامورینو اصلاح ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامینولو په برنامه کې دا اړینه ده چې لومړی چارواکي، قاضیان، د حکومتي او غیرحکومتي ادارو او مئوسسو کارمندان او مسئولین د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

نو راځئ چې چارواکي، مسئولین، قاضیان او مامورین له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئولیت او منصب په امانت کې له خیانت کولو څخه ډډه کولو ته یې اړ کړو، په صدق سره توبه ویستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئولیت ته یې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

لومړی: د رعیت په وړاندې د مسئولیت احساس:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[218] - له تاسو څخه هر یو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کیږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعیت په هکله پوښتل کیږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[219] نشته هیڅ یو بنده چې الله تعالی ورته د رعیت چارې سپارلي وي، او هغه یې د حقونو ساتنه او خیرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خیانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

دویم: د قیامت ورځ سزا راپه یادول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[220] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموریت) باندې وګماره او بیا له مونږ څخه یوه ستنه او یا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خیانت وي چې دقیامت په ورځ به یې راوړي. او فرمايي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ**)).[221] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قیامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګیږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امیر (رئیس دولت) نه زیات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خیانت کوي.

دریم: د بدو حاکمانو بده پایله:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[222] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئولیت واخلي او سختي ورباندې وکړې، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمي ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حدیث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عمومیت او شمولیت افاده کوي، یعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې،د وصیت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) یعنې د هغوی د تکلیف لامل وګرځید او یا یې په وینا او یا فعل سره د سختۍ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي

---

[217]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة) و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

[218]. متفق عليه

219. متفق عليه

220. مسلم

221. مسلم

[222]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ او په تکلیف کې یې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا ووینې. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي ﴿فَرَفَقَ بِهِمْ﴾ معنی داچې په نرمئ، ښه وضعیت او شفقت سره یې چلند ورسره وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي ﴿فَارْفُقْ بِهِ﴾ معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[223] او شیخ ابن عثیمین رحمه الله د حدیث په شرحه کې وايي: دا جمله ﴿فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ﴾ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خیرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص یا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه یو چا ته د یوې مدرسې یا ښونځې مدیریت ورکړ شي، آن تر دې چې یو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئولیت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او ﴿مَن وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا﴾ پدې جمله کې ﴿شیئاً﴾ نکره ده، او کله چې نکره په سیاق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ویلي دي – معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[224]

څلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمایي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)). [225]د قیامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو بانديې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پریکړو، پخپلو کورنیو او په ورسپارل شوو چارو کې یې عدل کاوه. او فرمایي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[226] بیشکه هغه مسلمان امین خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او یا ورکوي) هغه څه چې ورته یې امر شوی دی مستحقینو ته.

نو باید چې چارواکي او مامورین خپل ځانونه عادلان ثابت کړي اوپه بیت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولین او مامورین دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بیت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بیت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دی. او د آخرت سزا یې همغه ده کومه چې د بیت المال پر خیانت او غلا کولو بانديې مرتب کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إِنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[227] ځینې خلک د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي)). او په بل حدیث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[228] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت:

په حکومت، مئوسسه یا عام المنفعه پروژه کی چی څوک د کار او وظیفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړی وي او یا ټیټ پوړی، د ټولنې او ولس په وړاندی د دی حیثیت لري چی ګویا د دوی یو خادم دی ،او دغه حقیقت په یو روایت کې ذکر شوی دی: ((ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې یو جلیل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام علیك أیهاالأجیر!** سلام دې وي پر تا بانديې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسی ووایه: ((**السلام علیك أیها الأمیر**! پر تا دې سلام وي ای امیر ه!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول.

[223]. فيض القدير، المناوي، ۲/ ۱۰۶
[224]. شرح رياض الصالحين، ۳/ ۶۳۳
225. متفق عليه
[226]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.
[227]. البخاري
[228]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرېږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهي پر اساس يې وايي. بيا هغه معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولاَهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[229] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څړولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغونډې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې يې يو چا ته وسپاري،ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زياته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟[230]

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بيلګه:

هغه چارواکی، هغه رئيس او هغه مامور چې په خپل مسئوليت کې خيانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پيسو او رشوت په بدله کې ورکوي او يا د پيسو په بدله کې مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او يا د لوط عليه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[231] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پيسو په مقابل کې د بدو کارونو مخنيوی او د حدودو نافذول پرېږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څېر وي،او يا د لوط (عليه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځې سره ورته والی لري چې د خپل خاوند له ميلمنو څخه به يې فاجران او بدکاران خبرول او دهغوی رهنمايي به يې کوله.

همداراز نوموړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[232] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نيکيو باندې امر وکړي، خلک له بديو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لکن کله چې يو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنيوی پرېږدي، نو په حقيقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته يې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او يا يې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پيسې ورکړل شي، لکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

۵- له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول:

بايد چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې يې الله تعالی امر کړی دی: ابوهريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ**

[229]. السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص 9

[230]- د مخکنی مرجع 25 مخ .

[231]-**الامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦**

[232] -مخکينی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ)). [233] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څیز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته یې وراندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړي دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې ګډوډ ((او غیر منظم) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! (دا څیز او هغه څیز.. راکړئ) حال دا چې د هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذیه شوی وي، نو څرنګه به یې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې یو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتیا لپاره یو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرمیږي ؟ هغه وویل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وایي: ((رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم)). [234] له مشتبه مال څخه د یوې روپۍ بیرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانیو نیکانو خلکو د مېرمنو او بیبیانو په هکله دا ویل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ویل: ((اتقوا الله فینا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار)). [235] زمونږ په باره کې له الله څخه ووېریږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بیشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او یا به یې داسې ویل: مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که یو څوک د خپلو کورنیو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خوړئ او یا یې د هغوی د عیش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخیره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډیر بدبخته دی چې د بل چا د دنیا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې یو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز رحمه الله یو ډېر جالب موقف را په یاد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شیبې رانژدې شوې یو مشاور یې ورته وویل: زامنو ته دې له بیت المال څخه د څه برخې وصیت وکړه! ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکریم دا آیت ولوست: (إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾) [236] بیشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی، هغه د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بیایې وویل: زما زامن یو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چیرته نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ډیره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم. [237]

په ټولنه کې د حرمخوریو او درغلیو د لمنځه وړلو او مخنیوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي،او خاین قاضیان او څارنوالان،همدا راز خاین او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم

---

[233]- مسلم

234. وګوره :جامع العلوم والحکم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳ .

235. تعلیق اشیخ عبد الفتاح ابوغدة على: رسالة المسترشيدين لامام الحارسي المحاسبي، ص ۱۵۳

[236]- الأعراف ۱۹۶

[237]- البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳۴ (مکتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقَضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[238] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړی دی چې حق يې پېژندلی وي او د هغې برابر يې پريکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق يې پېژندلی وي، لکن په پريکړه کې يې تيری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پريکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کيږي، هغوی خو ددې لپاره نه دی چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئوليت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بيا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خيرو په وړاندې وګرځيدل،په حديث کې راغلي دي: کله رسول الله عليه وسلم معاذبن جبل يمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لېږه،نو يوه ځانګړې توصيه يې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[239] او وويرېږه د مظلوم له خيراو څخه، بيشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کيدو) نشته دی.

دويم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول:

بايد چې د مصلحو او الله تعالی ويريدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پديدې پوره مراقبت او دا يو ستر قانوي جرم وګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ريښتينولۍ سره د احتساب په نوم ځينې ارګانونه او يا ځينې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغئ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[240] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هيله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي ځوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کې مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کې اخلي چې هغه ډير لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.

---

[238]- **رواه ابوداد، وابن ماجه**
[239]. سنن الترمذي..
[240]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

د. رشوت د نفس ټیټوالی دی، د مروءت او میړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خیانت دی، چې یوازې هغه خلک یې مني څوک چې سپیره طبیعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د همیش لپاره رشوت د خیانت او غداری ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره یو لوي شراو په دین او اخلاقو باندې ستر جنایت اوتعرض دی،او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پیداشي، نو د زوال زنګ یې ووهل شي او د تباهی له ګواښ سره مخ شي.[241]

۶- حقونو سپارلو ته بلنه:

باید پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنیا کې یو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به یې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په یاد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِه، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِه، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ من سيئاتِ صاحِبِه، فحُمِلَ عليه))**.[242] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلومیت حق وي له پت او عزت او یا بل څیز څخه، نو نن ورځ (په دنیا کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بیا به په آخرت کې نه دینار او نه درهم[243] وي. او که هغه لره کوم نیک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به یې ورکړل شي او که نیکی نه لري، نو د مظلوم بدی به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ**)).[244] دقیامت په ورځ به خامخا حقداراتو ته د هغوی حق ورکوئ .آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (یا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوي وي) هم بدله اخستل کیږي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ**)).[245]

ایا تاسې پوهیږئ چې نیستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وویل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنیاوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمایل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قیامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې یو چا ته به یې کنځلې کړې وي، په یو چا به یې تهمت لګولی وي، د یو چا مال به یې خوړلی وي، د چا وینه به یې توی کړې وي او یو څوک به یې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نیکیو څخه نیکی ورکړل شي، او که نیکی یې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[246]

---

[241]. وګوره:الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص 188- 189(موضوع : الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).

[242]. البخاري

[243]. دهغې زمانې د دوه سیکو نومونه دي چې دینار یې د درهم په نسبت زیات قیمتي و.

[244]. مسلم

[245]- مسلم

[246] د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پرېښودنه، پر هغې پښېمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلي خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرۍ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[247]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[248] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) یا د کهانت د ګټې، یا د کوډو (جادو) یا دغیب ویلو، یا په باطله سره دم او تعویذونو کولو له لارې رالویه شوي وي؟ همدا راز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پیسې لاس ته راوړي. یا د شرابو، مخدره موادو، د تې وي او فضائي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمې کولو، سود خوړلو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمنې لاس ته راوړي، دغسې وعید ورته متوجه دې نو باید پخپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۷ - مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کیدو وروسته دغه لفظ (بیا رغونه) او پدې مفهوم سره ډیرې جملې او خبرې مو ولیدې او واوریدې،خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځلیدونکي ښکاریدل، ولس ته په زیاترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملیاردونه ډالر چې د افغانستان د بیا رغونې او بیا آبادۍ لپاره راغلل،ایا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زیاتره برخه د ځینو خاینو وګړو جیبونوته ولاړه.. او پدې خیانتونو کې بیلابیل اړخونه درګیر ؤ. لومړی په خپله بهرنیان او ورپسې ځینې داخلي متعدد وګړي او ما فیایي کړۍ. چې پدې طریقه زموږ په هېواد کې خیانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډیر آسانه کارونه وګرځیدل،او که د دې ستونزې مخنیوی ونه شي، نو د ناسور په څیر لاعلاجه وګرځي.

باید وویل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تیرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځیدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختیار نه شي چې مخکې د هېواد له بیا رغونې د فرد او ټولنې بیا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولین سم او اصلاح نه شي، نو هیڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعیت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، باید لومړی د لوړ پوړو چاروا کو اصلاح ته پاملرنه وشي بیا د نورو.

داصلاح په میدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې دیني بیداري او د الله په وړاندې دمسئولیت احساس پیاوړی کول... یو بنسټیز حل دی،خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چاروا کو محاسبه کول، د خاینو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړین دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

---

[247]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الإسلام ابن تیمیه، ص ۳۸

[248]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړیکه له خپل پالونکي ذات سره ټینګول. د وګړو د معنویاتو او عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۸– د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار:

نن سبا چې د تیکنالوژۍ او مادي وسایلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د یوې قریبې یا کلي شکل اختیار کړی دی، د مادیاتو، عیش او عشرت په اسبابو کې یو تربله بیلابیلې سیالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنیاوي ژوند کې یو له بله اغیزمن کیدل،له پردیو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کیدو پدیده او داسې نورې ناخوالی دا ټول د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د مټ او اسحلې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي،دایما دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو،چرچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوسانیه ویل کیږي،دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((یَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾)). [249]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلك دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړی توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دی چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه دي،که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابریږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده، الله تعالی فرمایي: ((وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْءَاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[250] که نه وای (دا ویره) چې شي خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپینو زرو، او زینه پایي هم له سپینو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخیژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپینو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکیه کولې. او د سرو زرو ښیزونه او نور د زینت شیان به مو هم ورکړي وای (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بیا هم دغه ټول د دنیاوي پاتې کیدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهیزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

---

[249]- الروم ۷

[250]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالی په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نلري.اوکه ارزښت يې درلودلای،نو بيا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((**لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ**)).[251] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالی يواځينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ**)).[252] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو ځا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي:((**قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ**)).[253]په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي،کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی يې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((**أَلَا بِذِكۡرِ ٱللَّهِ تَطۡمَئِنُّ ٱلۡقُلُوبُ ۝٢٨**)).[254] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه و ګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې پخپل کلام کې يادونه کړې ده ((**مَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَنُحۡيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةٗ طَيِّبَةٗۖ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ۝٩٧**)).[255] څوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړي که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو په دنيا کې به ورته سپيڅلی او پاکيزه(د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[256]

٩- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((**صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ**)).[257]د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[258]او يقين [259] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.

له دنيا څخه بې رغبتي (او زهد) د امت د حالاتو له سمون سره خورا لوی تړاو لري. او په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند او وسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محروموول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او د الله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

---

[251]. رواه الترمذي
[252]- رواه مسلم
[253].رواه مسلم
[254]. الرعد ٢٨
[255]. النحل ٩٧
[256]. وګوره: تفسير کابلی ١٥٧٥/١
[257]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني2/ 715).
[258]. له دنيا څخه بې رغبتي.
[259]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوندکې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د ساد ګۍ ژوند اختیارول د ایمان له څانګو څخه یوه څانګه ده، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ)).[260] بیشکه چې په ژوند کې ساد ګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف څخه مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړي، بلکې معنايې داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سربښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي.

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګورئ.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بی رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمایي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبّوكَ)).[261] له دنیا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی، کله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه یمن ته (د والي په صفت) لیږه نو داسې یې ورته وفرمایل: ((«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ-[262] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بیشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمایلي دي: ((إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک ورباندې نشي تیریدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وایي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تیریدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[263]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدې ته اړتیا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شریعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نشي، ځان په سختیو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ)).[264]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شریعت خلاف کارونه پریږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداري او نیک عملئ کې دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ، كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي

[260]. سنن ابي داود
[261]. سنن ابن ماجه
[262]. مسند احمد
[263]. مستدرك الحاكم
[264]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقَدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[265] بيشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ويشلي دي، لکه څرنګه چې يې ستاسې ترمنځ ستاسې روزۍ ويشلي دي، او بيشکه چې الله عزوجل دنيا هر چا ته ورکوي که يې خوښ وي او يا يې خوښ نه وي، اويو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بيا يې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورڅخه ورکوي هغه به يې (د الله تعالی په نزد نه قبليږي) او هغه چې له ځانه وروسته يې پريږدي دوزخ ته به يې د لارې توښه وي، بيشکه چې الله عزوچل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لکن بدي پر نيکۍ باندې محوه کوي او بيشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کيږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې يې يوازې د دنيا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونيسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، يا دنيا ته په آخرت او دين باندې ترجيح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کاميابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمايلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا مَذۡمُومٗا مَّدۡحُورٗا ﴿١٨﴾ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورٗا ﴿١٩﴾)).[266] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوک چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولي دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم زه له اوګو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابِرُ سبيلٍ**)) په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروی (په لارې تيريدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: ((**إذا أَمْسَيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أَصْبَحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**-[267] کله چې دربانديې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلي: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه) ورڅخه اخلي. او مه پکې زيات مشغوليږه بلکې ځان داسی وګڼه چې ته پکې يو مسافر يې او بيرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنيږې.[268]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ويده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې يې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وويل: ای د الله پيغمبره! يو نرم فرش به درته هوارو، نو ويې فرمايل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[269] زما له دنيا سره څه کار دی، نه يم زه په دنيا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د يوې ونې سيورې کې کيني بيا ولاړ شي او هغه پريږدي.

علي کرم الله وجهه ويلي: ((**ارْتحَلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحَلَتِ الآخرةُ مُقْبِلةً، ولكلٍّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[270] دنيا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی

---

[265]. مسند احمد
[266]. الاسراء 18- 19
[267]. البخاري
[268].رياض الصالحين، للنووي، ص ١٨٧
[269].**جامع الترمذي**
[270]. **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

په پای کې وایو: زموږ دا څېړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي،نو د لیکنې کره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي دي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له څانه وي، له الله تعالی نه یې معافی او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله و سَلِّم.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول، ۱۴۳۸ هـ ق/۲۷ قوس، ۱۳۹۶ لمریز (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړ ليک

سريزه ____ 1

لومړی څپرکی ____ 3

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه ____ 3

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه ____ 3

دويم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه ____ 6

دريم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه ____ 7

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفايتي: ____ 7

۲– کمونستي کودتا : ____ 8

۳– خپلمنځي جنګونه: ____ 8

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ____ 8

۶– د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه: ____ 8

د حرامخوريو او درغليو پايلې: ____ 8

په دنياکې د خيانت اغيزه : ____ 10

۷– په اوسني حکومت کې درغلی: ____ 11

هيواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت يې: ____ 11

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ____ 13

دويم څپرکی ____ 15

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې ____ 15

لومړی: ناوړه اغيزې: ____ 15

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه: ____ 15

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه : ____ 15

۳– پر فکر باندې د فقر اغيزه : ____ 16

دويم: ستونزې او ناخوالې ____ 16

۱– ناپوهي: ____ 16

۲– بيکاري: ____ 17

۳– ګدايګري (سوال کول): ____ 18

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه: ____ 19

۴– رنځوري او ناروغي: ____ 20

۵– خپلمنځي جنګونه : ____ 20

۶– پرديسي او هېواد پرېښودنه: ____ 21

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– نورو ته احتیاج: 21

دریم څپرکی 23

د هېواد زیات محتاجه وګړي 23

لومړی: بې وزله ښځې: 23

۱– په اسلام کی د ښځې مقام : 23

۲– زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتیا: 25

۳– باید د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي: 25

دویم:بې وزله ماشومان: 26

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا: 27

دریم: یتیمان: 28

۱– یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده: 28

۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب : 29

۳– د یتیم پالنې په اړه احساس را پیداکول: 29

۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه: 31

څلورم: معیوبین: 32

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي: 32

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې: 32

۳– د نابینایانو لپاره پروژې : 33

څلورم څپرکی 35

د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی 35

۱– په اسلام کی د کار اهمیت : 35

۲– د شتمنیو له سرچینو څخه ګټه اخستل : 37

۳– د شاړو ځمکو آبادول: 37

۴- غریبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل: 39

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه ډپ کول: 40

۶– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنیوی: 41

۷– د ناروا معاملاتو منع کول: 43

۸– صنعت ته وده ورکول: 45

۹– سوداګری ته وده ورکول: 46

پنځم څپرکی 48

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز ____ 48
۱– د زکات مفهوم: ____ 48
۲– د زکات هدف او مقصد: ____ 48
۳ – د زکات اهمیت : ____ 49
۴ –په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا: ____ 50
۵– د زکات مستحق خلک: ____ 50
۶– د زکات نظام د تطبیق په موخه: ____ 52
شپږم څپرکی ____ 54
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه ____ 54
۱ – شتمن وګړي: ____ 54
۲ – ولسي پیوستون: ____ 55
۳ – حکومت: ____ 58
د طبقاتي نظام جرړې ویستلو په موخه: ____ 58
۴– خیریه ټولنې او مئوسسې: ____ 59
د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ! ____ 61
د کارونو د سمون په موخه: ____ 62
۵ – دعلمي او مصلحو شخصیتونو هلو ځلو ته اړتیا: ____ 63
لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول: ____ 63
دویم:چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور اوخادم حیثیت لري: ____ 64
دریم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څیر دی: ____ 64
څلورم : ماموریت او مسئولیت باید چې بیګار ونه ګڼل شي: ____ 64
پنځم: یو مسئول او مامور باید د مسئولیت احساس ولري: ____ 64
شپږم: د چارواکو او مامورینو د اصلاح په موخه: ____ 65
اووم څپرکی ____ 66
په هېواد کې دعدل او انصاف تامینول ____ 66
۱ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي: ____ 66
۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ____ 68
۳ – د ظلم او زیاتي مخنیوی کول یوه فریضه ده: ____ 69
۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه: ____ 70
۵– د چارواکو، قاضیانو او مامورینو اصلاح ته بلنه: ____ 71
لومړی: د رعیت په وړاندې د مسئولیت احساس: ____ 71
دویم: د قیامت ورځ سزا راپه یادول: ____ 71
دریم: د بدو حاکمانو بده پایله: ____ 71

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام: ________ 72

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت: ________ 72

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بیلګه: ________ 73

۵ - له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول: ________ 73

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه: ________ 74

دویم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول: ________ 75

۶- حقونو سپارلو ته بلنه: ________ 76

۷ - مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه: ________ 77

۸- د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار: ________ 78

۹- د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول: ________ 79

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library